

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ**

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала: студентка 4 курсу, 472-2 групи
денної форми навчання,
спеціальності 072 “Фінанси, банківська
справа та страхування”
Гончар Діана Ігорівна _____
(підпис)

Керівник: доцент кафедри фінансів і кредиту
Марич Максим Григорович _____
(підпис)

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № 15 від 30 травня 2023 р.
Завідувач кафедрою фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.*

Чернівці – 2023

Анотація

Гончар Д.І. Особливості функціонування банківської системи України.
Рукопис.

У бакалаврській роботі проведено дослідження теоретичних основ діяльності банківської системи України. Подана загальна характеристика банківської системи та визначені функції та типи сучасної банківської системи. Здійснений аналіз діяльності банківської системи України за 2020-2022 роки, а також проведений аналіз ефективності діяльності банківської системи України в сучасних умовах. Досліджено проблеми функціонування банківської системи України, та проаналізовано збільшення ресурсного потенціалу вітчизняних банків, як одного із напрямів покращення функціонування банківської системи

Ключові слова: банк, комерційний банк, банківська система, активи, пасиви, капітал.

SUMMARY

Gonchar D. Peculiarities of functioning of the banking system of Ukraine.
Manuscript.

In the bachelor's thesis, a study of the theoretical foundations of the banking system of Ukraine was conducted. The general characteristics of the banking system are presented and the functions and types of the modern banking system are defined. An analysis of the banking system of Ukraine for 2020-2022 was carried out, as well as an analysis of the effectiveness of the banking system of Ukraine in modern conditions. The problems of the functioning of the banking system of Ukraine were studied, and the increase in the resource potential of domestic banks was analyzed as one of the directions for improving the functioning of the banking system.

Keywords: bank, commercial bank, banking system, assets, liabilities, capital.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Д.І. Гончар
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ.....	6
1.1 Загальна характеристика банківської системи.....	6
1.2 Функції та типи сучасної банківської системи.....	13
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	19
2.1 Аналіз діяльності банківської системи України за 2020-2022 роки.....	19
2.2 Аналіз ефективності діяльності банківської системи України за 2020-2022 роки	26
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	34
3.1 Проблеми функціонування банківської системи України.....	34
3.2 Збільшення ресурсного потенціалу вітчизняних банків, як один із напрямів покращення функціонування банківської системи.....	42
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51

ВСТУП

Банківська система в сучасному світі відіграє особливо важливу роль і впливає на всі сфери життя суспільства.

Банківська система є одним із найважливіших і найдавніших винаходів людства. Має складну будову, організацію та механізм дії. Економічний розвиток України залежить від рівня розвитку банківської системи. У нинішніх умовах банківська система має бути достатньо гнучкою та постійно вдосконалюватися.

Банківська система – комплекс різноманітних національних банків і кредитних установ, що діють за допомогою кредитно-грошового механізму.

Банківська система є основною складовою, завдяки якій складаються економічні відносини між усіма учасниками грошового ринку. Тому що банки є важливими елементами структури економіки.

Банки є невід'ємною частиною сучасного грошового господарства, їх діяльність тісно пов'язана з потребами відтворення. Банк – це установа, яка здійснює акумулювання грошових коштів і заощаджень, здійснює кредитно-розрахункові та інші операції. Тому аналіз діяльності банківської системи буде актуальним сьогодні і завжди.

Значний внесок у розвиток теорії та практики функціонування банківських систем, проблем їх розвитку зробили зарубіжні вчені: Дж.М. Кейнс, Дж. Кларк, Ф. Мішкін, П. Роуз, Дж. Сінкі, Й. Шумпетер, М. Фрідман.

Проблеми становлення банківських систем та їх розвитку в сучасних умовах є предметом дослідження вітчизняних науковців, таких як: В.Д. Базилевич, О.І. Барановський, З.М. Васильченко, О.Д. Вовчак, О.В. Дзюблюк, І.І. Дьяконова, А.С. Гальчинський, В.М. Гейц, І.Б. Івасів, С.М. Лобозинська, І.О. Лютого, В.І. Міщенко, А.М. Мороз, С.В. Науменкова, П.О. Никифорова, Ю.М. Пахомов, С.К. Реверчук, Т.С. Смовженко, Ф.І. Шпіга та ін.

Банківська система діє, функціонує, виконує певну роль. Функціонує не тільки банківська система, а й її елементи. Характер функціонування банківської системи України визначає методологічну основу її дослідження, яка зводиться до необхідності дослідження кожного елемента діяльності цієї системи.

Мета роботи – розглянути сучасні наукові підходи до типології та класифікації банківських систем з точки зору виявлення їх потенційних можливостей для забезпечення економічного зростання та особливостей і тенденцій розвитку банківської системи України.

Завдання дослідження, які були поставлені та вирішені для досягнення мети роботи:

- дослідити загальну характеристику банківської системи;
- розуміти функції та види сучасної банківської системи;
- проведення аналізу банківської системи України за 2020-2022 роки;
- оцінка дотримання економічних нормативів в цілому по банківській системі України за 2020-2022 роки;
- визначення проблем функціонування банківської системи України;
- визначення перспектив функціонування банківської системи України.

Об'єктом дослідження є банківська система України.

Предметом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі функціонування банківської системи України.

Для виконання поставлених завдань роботи були використані наступні теоретичні та емпіричні методи наукового дослідження: спостереження (для виділення загальних показників, які характеризують стратегічне дослідження); статистичний аналіз (для оцінки, порівняння та інтерпретації фактичних даних про фінансово-економічні показники банку); метод зведення та групування (для визначення основних нормативів НБУ, дослідження економічних показників діяльності банківської установи); табличний і графічний (для наочного представлення аналітичних даних та схематичного зображення узагальненої інформації); ряди динаміки (аналіз стану банківських установ України,

фінансово-економічних показників банку та основних нормативів НБУ); абстрагування (для виділення сутності стратегії та найважливіших її складових і факторів формування); індукція та дедукція (формулювання висновків щодо проведених аналітичних досліджень, тверджень та визначень); експертна оцінка (для формування рейтингу лідерів серед банківських установ та оцінки запропонованих рекомендацій); метод порівняння (для співставлення фактичних та нормативних значень коефіцієнтів, а також аналізу показників динаміки).

Інформаційною базою проведення дипломного дослідження стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, посібників, монографії з питань формування стратегії розвитку банку, аналітичні та статистичні дані Національного банку України, Міністерства фінансів України, сервіси на основі відкритих даних, інформація з офіційних сайтів банківських установ, дані фінансової звітності банків та інші.

Основна частина роботи складається з трьох розділів. Також робота містить вступ, висновки та список використаних джерел.

У першому розділі розглядається загальна характеристика банківської системи України, особливості її функціонування.

У другому розділі представлено аналіз банківської системи України та розглянуто показники динаміки кількості банків на території України, аналіз активів і пасивів банківської системи, динаміку облікової ставки НБУ та динаміку кредитного портфеля.

У третьому розділі охарактеризовано проблеми функціонування банківської системи України та визначено перспективи розвитку банківської системи. Надано рекомендації щодо вдосконалення банківської системи.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

1.1 Загальна характеристика банківської системи

Сукупність усіх банків становить банківську систему. Крім банків, до складу банківської системи входять деякі спеціальні фінансові установи, які здійснюють банківські операції, але не мають статусу банку, інші установи, що забезпечують життєдіяльність грошово-кредитних установ.

Запорукою функціонування економіки країни є наявність діючої банківської системи, оскільки вона являє собою сукупність різних банків, які взаємодіють між собою для регулювання та забезпечення процесу використання фінансових ресурсів, необхідних для потреб економічного розвитку.

Сутність банківської системи слід розглядати через основні підходи до трактування поняття «банківська система». Тому, доречно виділити два основних підходи – інституційний та інституційно-економічний (Рис. 1.1).

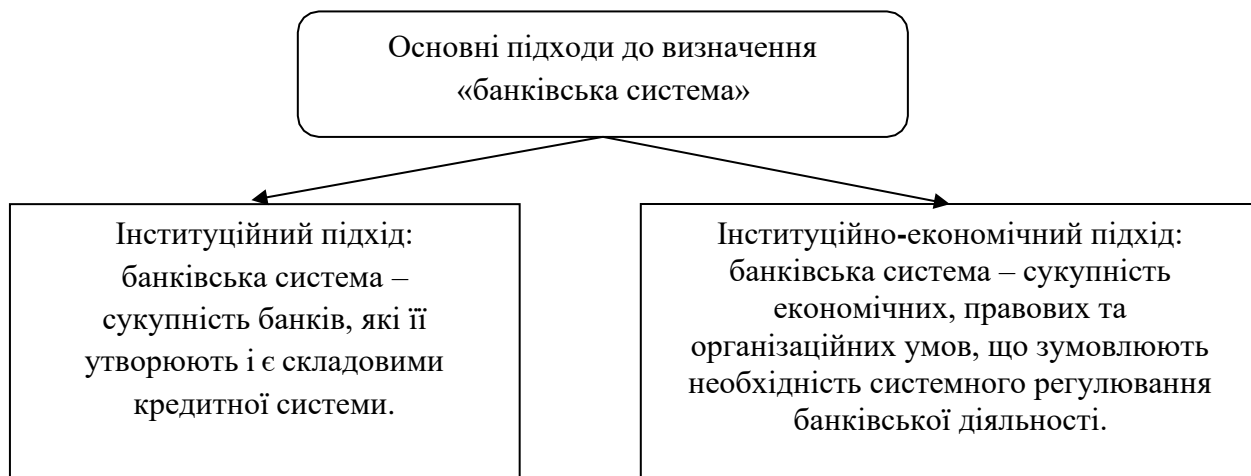

Рис. 1.1 Підходи до визначення поняття «банківська система»

Інституційний підхід визначає банківську систему як сукупність банків, що її утворюють. Визначення сутності банківської системи за таким підходом простежується в національному законодавстві. Так, відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» банківську систему України становлять Національний банк України та інші банківські установи, а також філії іноземних банків, які створені та діють на території України, відповідно до його положень. Слід зазначити, що за такого підходу банківська система розглядається лише як сукупність банківських установ, що є складовими кредитної системи.

Відповідно до інституційно-економічного підходу банківська система розглядається як заснована на заздалегідь розробленій концепції, в рамках якої кожен окремий вид банківської установи займає певне місце. Тобто структура банківської системи залежить від конкретних соціально-економічних умов.

Отже, інституційно-економічний підхід трактує банківську систему, виходячи з економічних, правових та організаційних умов, які визначають необхідність системного регулювання банківської діяльності.

Дослідження проводили вітчизняні вчені, які визначили банківську систему.

Автор А. М. Мороз охарактеризував банківську систему як: «комплекс різних видів банків та банківських установ у їх взаємозв'язку, складова частина кредитної системи».

О. В. Дзюблюк стверджував, що: «банківська система – це сукупність усіх банків країни, які взаємодіють між собою, підпорядковуючись установленим правилам і нормам ведення банківської справи з метою підтримки можливостей для ефективного грошово-кредитного регулювання економіки, стабільної активності банківських установ».

О. А. Костюченко трактує банківську систему як: «розгалужений комплекс банків, банківських інститутів, фінансово-кредитних установ, що діють у межах єдиного фінансово-кредитного механізму на чолі з центральним банком і йому підпорядковуються».

Ю. І. Онищенко формулює поняття банківської системи як: «сукупність банківських установ та специфіку взаємодії між якими створює самостійну економічну структуру (рівні) з метою регулювання та забезпечення процесів використання і формування фінансових ресурсів, необхідних для потреб розвитку економіки з максимально можливим ступенем раціональності, оптимальності та ефективності».

М. І. Савлук розкриває поняття банківської системи як: «законодавчо визначене, чітко структуроване сполучення фінансових посередників грошового ринку, які займаються банківською діяльністю».

Б. С. Івасік визначає банківську систему, як: «сукупність банків, що функціонують у країні, визначаючи банківську систему як складову частину кредитної системи».

Тому я погоджуюся з думкою О. В. Дзюблюк щодо визначення поняття банківської системи, яка є сукупністю різноманітних банківських установ, які взаємодіють між собою з дотриманням встановлених правил і норм здійснення банківської діяльності з метою підтримувати можливість ефективного грошово-кредитного регулювання економіки, стабільної діяльності банківських установ.

Банківська система є підсистемою кредитної системи, яка у свою чергу є підсистемою фінансової системи країни, а фінансова система є підсистемою економічної системи країни (Рис. 1.2).

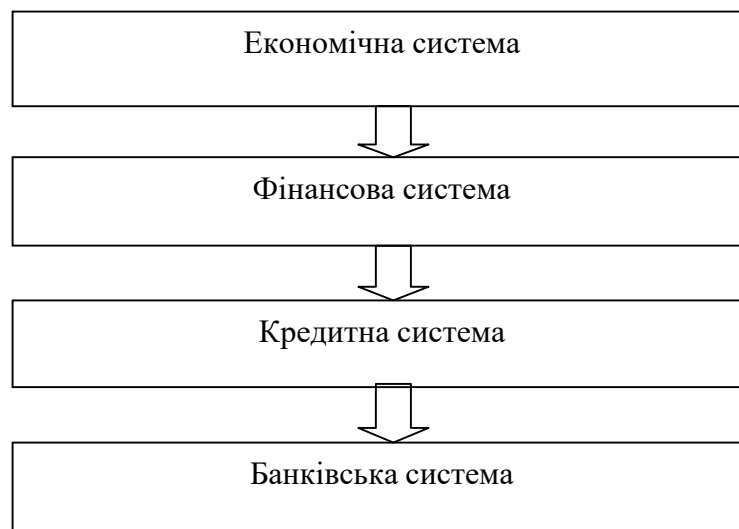

Рис. 1.2 Взаємозв'язок банківської системи з економічною системою країни

Складовою кредитної системи є банківська система, де вона взаємодіє з усіма її елементами, але виконує лише свої функції.

Проаналізуємо в таблиці 1.1 основні етапи становлення та розвитку банківської системи України, які умовно можна поділити на шість етапів.

Таблиця 1.1

Етапи становлення банківської системи України

Етап	Характеристика
I (1988 – 1990 рр.)	створення прототипу системи українських комерційних банків у складі банківської системи СРСР;
II (1991-I півріччя 1992 рр.)	перереєстрація українських комерційних банків і початок становлення банківської системи України як незалежної держави;
III (II півріччя 1992 – 1993 рр.)	розвиток банківської системи України на етапі становлення економічного та політичного суверенітету;
IV (1994 – 1996 рр.)	подальший розвиток першого етапу реалізації курсу економічних реформ монетарними методами;
V (1997 – 1998 рр.)	період поглиблення економічної та фінансової кризи, поступовий перехід до поєднання монетарних методів управління економікою із заходами щодо її структурного реформування;
VI (1999 – жовтень 2008 рр.)	реструктуризація економіки, зниження рентабельності банківських операцій, збільшення та консолідація банківського капіталу;
VII (жовтень 2008 – 2009 рр.)	виникнення фінансово-економічної кризи після погіршення низки економічних показників та загострення фінансових проблем у провідних комерційних банках країни;
VIII (2010 – 2013 рр.)	розвиток банківської системи в умовах стабілізації економіки, ліквідації наслідків фінансово-економічної кризи 2008-2009 років, повернення довіри вкладників, довіри до банківської системи та національної валюти;
IX (2014 – 2015 рр.)	загострення фінансово-економічної кризи в Україні та ініціювання Національним банком України реформи банківського сектору (основним ударом по балансах банків стала триразова девальвація гривні у 2014–2015 роках, що спровокувало системну банківську кризу);
X (2016 р. – по сьогодні)	розвиток банківської системи в контексті реформування банківського сектору, ініційованого Національним банком України у 2014 році.

Особлива роль банківської системи як складової економічної інфраструктури полягає в:

– формуванні грошової маси, через що банківська система впливає на рівень інфляційних очікувань в економіці;

– перерозподілі тимчасово вільних коштів та перетворенні банками їх в оборотні кошти, що є основними факторами розвитку реального сектору, що сприяють найбільш ефективному використанню коштів;

– депозитній активності банків, яка відображає схильність населення до заощаджень, впливає на перебіг мультиплікативних макроекономічних процесів;

– банківська система є своєрідним «інформаційним центром», акумулюючим інформацію про стан реального сектору. Банки у своїй поточній діяльності аналізують процеси, що характеризують стан і розвиток виробничої сфери; спеціальні відділи банківської системи проводять моніторинг підприємств з метою отримання незалежних і оперативних оцінок економічної ситуації на ринку, фінансового стану підприємств та їх інвестиційних потреб. Це дає можливість удосконалити операційні процедури та інструменти грошово-кредитної політики, а також підвищити її ефективність, що суттєво впливає на стан економіки країни.

В Україні банківська система має класичну дворівневу структуру, основи якої заклав Закон України «Про банки і банківську діяльність», прийнятий у 1991 році (Рис. 1.3).

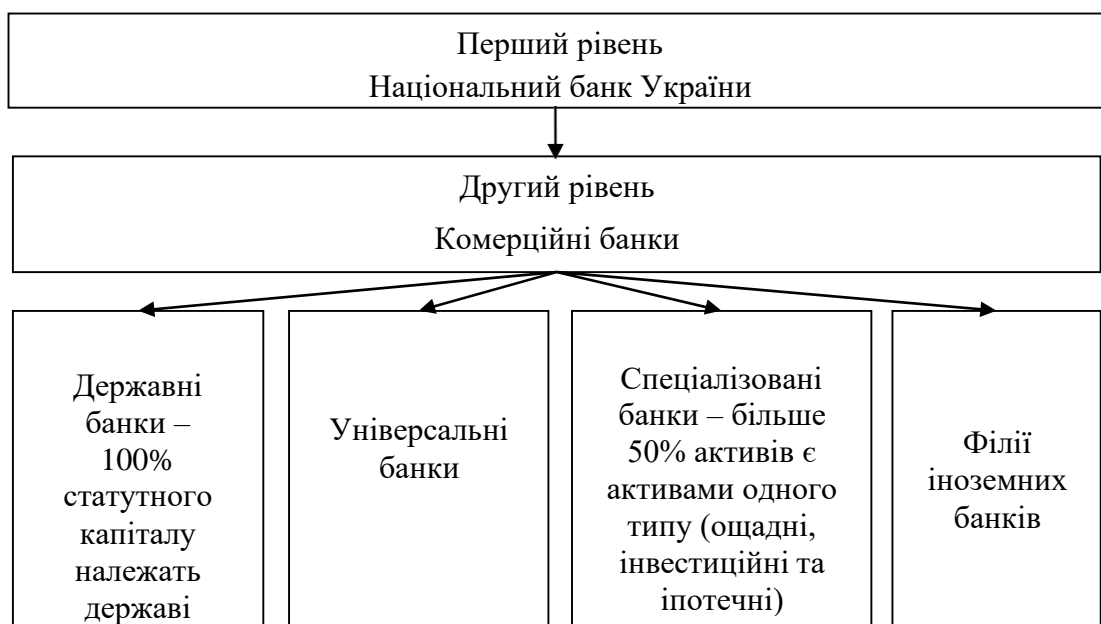

Рис. 1.3 Структура банківської системи України

Перший рівень включає Національний банк України (НБУ), який є «банком банків», центральним банком країни, а другий рівень включає систему комерційних банків, яка поділяється на спеціалізовані та універсальні банки (ощадні каси, інвестиційні банки, споживчі кредити, іпотечні банки).

Перший рівень банківської системи представлений Національним банком України, який є головною банківською установою держави, другий рівень представлений банківськими установами – комерційними банками, філіями іноземних банків, що діють на території України.

Основними завданнями Національного банку України є розроблення основних засад грошово-кредитної політики та контроль за її проведенням. А головна його функція – підтримувати стабільність грошової одиниці України.

Комерційні банки створюються на акціонерній або пайовій основі. Їхнє завдання – обслуговувати юридичних та фізичних осіб шляхом надання їм різноманітних послуг. Комерційні банки виконують свої функції, здійснюючи такі операції, як залучення коштів установ і підприємств, кредитування суб'єктів господарювання і громадян, формування грошових резервів і балансів.

Стабільний розвиток сучасної банківської системи України залежить від: підвищення ефективності функціонування банківської системи; стабільного зростання капітальної бази; відповідного державного регулювання.

Тому можна стверджувати, що банківська система є безперервним механізмом, який взаємодіє з іншими структурами системи. Якщо порівнювати банківську систему з іншими системами, то для всіх систем можна знайти спільні риси, які підкреслюють банківську специфіку. До загальної характеристики банківської системи можна віднести наступне:

1) з'єднання багатьох елементів, які підпорядковані одним і тим же цілям. У банківській системі такими елементами є окремі банки, метою діяльності яких є прибуток;

2) динамічність банківської системи – це система, яка постійно розвивається та адаптується до змін економічної ситуації в країні;

3) закритість банківської системи є системою закритого типу і

демонструє концентрацію уваги на собі. Банківська інформація є банківською таємницею і не підлягає розголошенню;

4) саморегуляція системи. Якщо один із банків банкрутує, його нішу займають інші, тобто банківська система здатна до саморегулювання.

Функціонування сучасної банківської системи базується на загальноновизнаних у світовій практиці принципах, основними серед яких є такі:

– принцип дворівневої структури, що реалізується шляхом чіткого законодавчого поділу функцій центрального банку та комерційних банків;

– принцип комерційної спрямованості банків другого рівня, який виражається у тому, що основною метою діяльності банків є отримання прибутку;

– принцип здійснення центральним банком банківського регулювання і нагляду;

– принцип конкуренції на фінансовому ринку;

– принцип сегментування – банківська діяльність обмежується деякими видами операцій на грошовому ринку;

– принцип універсальності, відповідно до якого будь-які обмеження щодо діяльності банківських установ на грошовому ринку знімаються;

– незалежність центрального банку від державних органів виконавчої влади;

– здійснення діяльності банків у межах реально наявних ресурсів, коли банки повинні забезпечувати кількісну і якісну відповідність між своїми ресурсами і кредитно-інвестиційними вкладеннями;

– повна економічна самостійність, що передбачає економічну відповідальність банку за результати своєї діяльності.

Ефективне функціонування банківської системи на таких засадах дає можливість забезпечити зростання її конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках банківських послуг та вирішення однієї із найгостріших проблем – забезпечення розвитку реального сектора економіки.

1.2 Функції та типи сучасної банківської системи

Функціонування економіки країни неможливе без ефективної банківської системи, яка забезпечує функціонування грошового ринку, активно обслуговує та впливає на всі економічні та соціальні процеси, що відбуваються в країні, виступає важливою складовою інвестиційного процесу.

Поєднуючи функції фінансових посередників, інвестиційних інститутів та інформаційних агрегаторів, банки стали основною рушійною силою економічного розвитку та забезпечення реалізації необхідних господарських зв'язків. Сучасні банки здійснюють значну кількість операцій і обслуговують своїх клієнтів. Крім того, банки самостійно визначають систему організації операційної діяльності залежно від обсягу, видів банківських операцій, інформаційних технологій, чисельності працівників тощо.

Унікальність банківської системи, представленої на рисунку 1.4, проявляється в наступних властивих їй функціях:

- емісія (створення грошей і регулювання грошової маси);
- функція перетворення;
- стабілізуюча функція.

Найважливішою функцією банківської системи є емісійна функція (створення грошей і регулювання грошової маси), вона проявляється в тому, що банківська система перетворює масу грошей в обіг, зменшуючи або збільшуючи попит на гроші. До виконання цієї функції залучені всі ланки банківської системи (Національний банк України та комерційні банки). Це стосується всіх сфер банківської діяльності.

Також банківська система виконує перетворювальну функцію, вона спирається на те, що банки мобілізують вільні кошти одних суб'єктів господарювання та передають їх іншим, а також мають можливість трансформувати обсяги та умови грошового капіталу та фінансові ризики. Ця функція є актуальною в Україні в умовах фінансової кризи, оскільки багато

банків не мають достатньої ресурсної бази для проведення активних операцій.

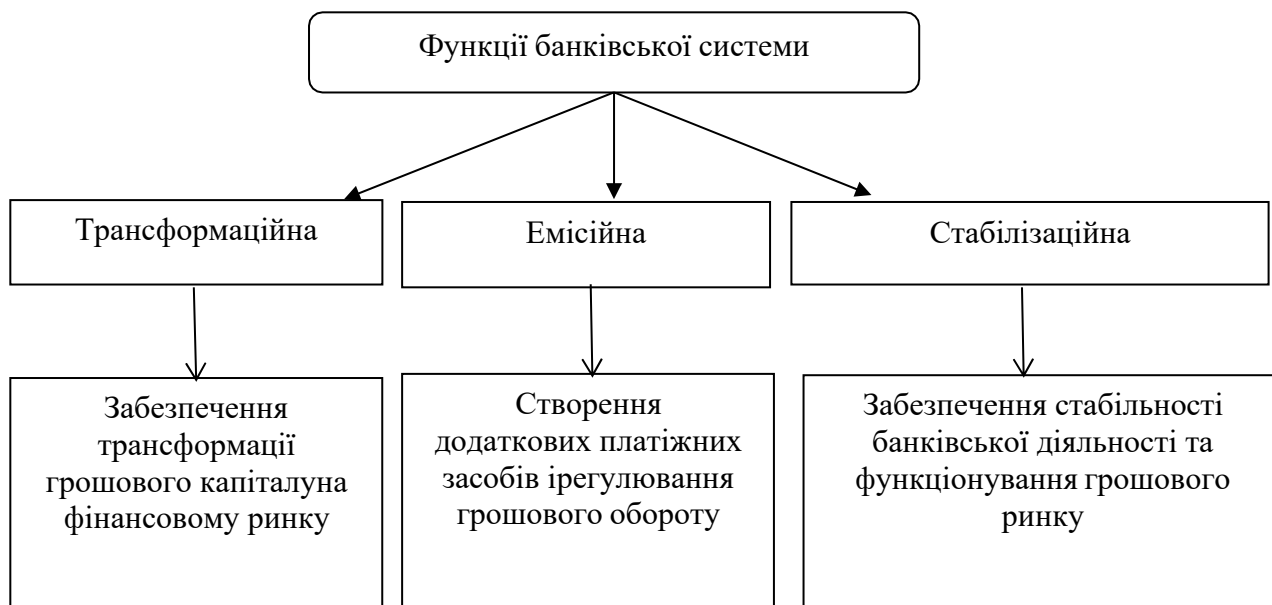

Рис. 1.4 Функції банківської системи

Банківська система виконує також стабілізаційну функцію, тобто функцію, що забезпечує стабільність банківської діяльності та грошового ринку. Його захист забезпечується шляхом прийняття законів, інших нормативних актів та створення механізму контролю та нагляду за діяльністю банків.

Останній пункт, на нашу думку, все-таки слід віднести до компетенції та функцій центрального банку та інших регуляторів, оскільки вони розробляють вимоги до здійснення банківської діяльності, навіть та сама норма резервування встановлюється не тільки для обмеження грошової маси, а й зменшити ризик здійснення банківської діяльності. Звичайно, банки розвивають власні методи управління, підвищуючи ефективність, але це не єдина загальна практика, прийнята всіма іншими банками, більшість банків не володіють усією інформацією про кредитно-грошовий ринок і загальну ситуацію в економіці країни, що підвищує загальну вразливість і системні ризики. Але оскільки центральний банк також належить до банківської системи, про яку ми говоримо, то цю функцію для банківської системи в цілому можна вважати такою, за яку відповідає банківська система.

Отже, як бачимо, банківська система виконує різні функції, але неправильне виконання хоча б однієї з них може призвести до негативних наслідків.

За типом економіки виділяють кілька типів банківської системи, які наведені на рисунку 1.5:

- 1) розподільна банківська система;
- 2) ринкова банківська система;
- 3) система перехідного періоду.

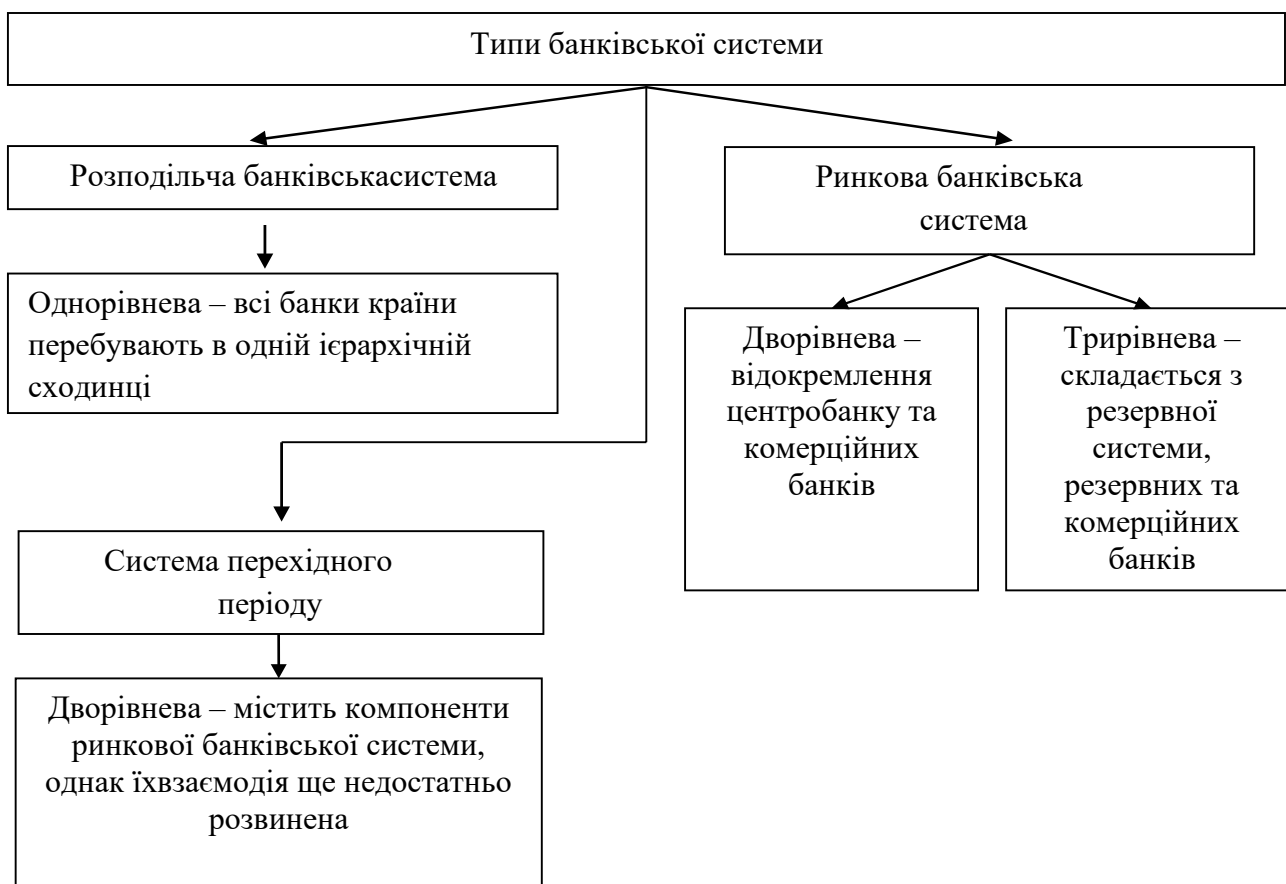

Рис. 1.5 Типи банківських систем в залежності від організаційної структури

Ринкова банківська система – це система, що характеризується конкуренцією та регулюванням. Перехідна – це система, яка включає риси як ринкової, так і розподільчої банківської системи. Розподіл – це система, в якій немає ринкових елементів, але є жорстке регулювання і централізація з одного

центру.

Відмінності між цими типами банківських систем представлені в таблиці.

1.2.

Таблиця 1.2

Характерні відмінності між розподільчою і ринковою банківськими системами

Розподільча (централізована) банківська система.	Ринкова банківська система
I. За типом власності:	
Держава є єдиним власником банків.	Різні форми власності банків.
II. За ступенем монополізації.	
Монополія держави на формування банків.	Монополія держави відсутня на власність банків.
III. За кількістю рівнів системи:	
Банківська система є однорівневою.	Банківська система є дворівневою.
IV. За характером системи управління:	
Централізована (вертикальна) схема управління.	Децентралізована (горизонтальна) схема управління.
V. За характером банківської політики:	
Політика лише одного банку.	Політика (можлива) багатьох банків.
VI. За характером взаємозв'язків банків з державою.	
Держава відповідальна за зобов'язання банків.	Держава не відповідальна за зобов'язання банків тому, що банки не відповідають за зобов'язаннями держави.
VII. За характером підпорядкованості.	
Банки не відхиляються від уряду та підпорядковуються його оперативній діяльності.	Національний банк України зобов'язаний парламенту, а комерційні банки зобов'язані своїма акціонерами та спостережній Раді.
VIII. За характером виконання емісійних і кредитних операцій.	
Кредитні і емісійні операції зібрані одному банку (крім окремих банків, які не виконують емісійні операції).	Емісійні операції зібрані тільки в НБУ; операції по кредитуванню підприємств і фізичних осіб проводять тільки комерційні банки.
IX. За способом призначення керуючого банку.	
Керуючий банку визначається центральною або місцевою владою, вище стоячими органами управління.	Керуючий НБУ схвалюється парламентом. Голова (Президент) комерційного банку визначається Радою банку.

Специфікою розподільної централізованої банківської системи є наявність горизонтальних зв'язків між кредитними установами, здійснення операцій з управління капіталом на основі універсальних стандартів і норм. Цей тип банківської системи є унікальним переважно для слаборозвинутих економік, а також для країн, які практикують адміністративні методи

управління економічною системою.

Ринкова банківська система протилежна розподільній і характеризується відсутністю державної монополії на банки. Створити банк може будь-яке підприємство будь-якої форми власності.

Сучасну банківську систему України можна віднести до перехідного періоду, але швидше за все вона вже близька до банківської системи ринкового типу. Це ринкова модель, яка розділена на два рівні. Установа Національного банку України належать до першого рівня. Вони пускають гроші в обіг і таке інше. До другої належать різні банки, метою яких є обслуговування клієнтів і надання їм послуг.

Отже, банківська система України наразі перебуває у перехідному періоді, містить складові ринкової банківської системи, але їхня взаємодія ще недостатньо розвинена.

Крім того, в залежності від територіального поділу виділяють наступні банківські системи:

1. Національна банківська система – це концепція, яка розглядає міжнародні аспекти взаємодії та банківських систем різних країн та підкреслює економічні, інституційні, культурні, національно-історичні особливості їх розвитку, обґрунтовує унікальність банківської системи у світовій банківській справі. громада.

2. Субнаціональна банківська система – це система, яка функціонує на рівні територіально-адміністративної одиниці та взаємодіє з іншими субнаціональними банківськими системами цієї країни і яка в цілому утворює національну банківську систему.

3. Наднаціональна банківська система — система банківських систем, взаємодія яких є інституційною, законодавчо закріпленою та визнаною в міжнародному банківському співтоваристві.

4. Світова банківська система – це глобальна банківська система, тобто сукупність елементів банківської системи, що функціонує у світі в даний момент часу.

На сучасному етапі розвитку економік розгортання процесів глобалізації впливає не лише на економічні аспекти, а й на банківські системи, які значною мірою визначають напрямки економічного розвитку всіх країн світу. Відповідні тенденції розвитку міжнародної економіки створюють умови для фундаментальних змін у банківських системах, появи нових форм інтеграційних зв'язків, появи потужних міжнародних банківських інститутів, здатних контролювати величезні потоки грошових ресурсів і визначати напрями розвитку цілих країн.

Інтеграція (тісна взаємодія) банківських систем різних країн включає поступове усунення бар'єрів для входження в національні банківські системи іноземних банківських установ, лібералізацію руху капіталу, тісну взаємодію національних банківських систем як на рівні окремих комерційних банків і на рівні органів банківського регулювання та нагляду

Якщо розглядати поняття ефективності функціонування банківської системи, то воно передбачає виявлення факторів, які її визначають. Найважливішими факторами, що впливають на діяльність банків, є структура економіки, характер макроекономічної політики, оригінальність структурних та інституційних реформ у фінансовому секторі та інші характеристики.

На рівень ефективності банків впливає структура власності в банківському секторі, а також основні зміни в операційній діяльності, питома вага банків на депозитному ринку та капіталізація банків. Слід зазначити, що в більшості країн Східної та Центральної Європи найбільші позиції в банківських системах займають іноземні банки, тому розглянуті фактори в національних банківських системах відповідної країни визначаються банками з іноземним капіталом та характер їх розвитку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

2.1 Аналіз діяльності банківської системи України за 2020-2022 роки

Одним із складових дослідження діяльності банків є аналіз доходів та витрат, фінансових ресурсів (власного капіталу та зобов'язань) та особливостей їх формування, тому що прибуток (збиток) є головним елементом оцінки. Не менш важливим є аналіз ліквідності, рентабельності та достатності капіталу банку, завдяки якому можна визначити здатність банку до конкуренції.

З початком воєнних дій на території України в лютому 2022 р. вітчизняна банківська система зазнала значних потрясінь та функціонує в режимі стресу і невизначеності. При цьому банки продовжують свою діяльність, намагаються виконувати всі свої зобов'язання та дотримуватися нормативів. Проте очевидним є те, що в банківському секторі відбуваються певні трансформації. Банківська система вимушена оперативно підлаштовуватися до функціонування в умовах воєнного стану.

Саме тому, на сьогодні є дуже важливо і актуально здійснити аналіз діяльності банківської системи в довоєнний період та під час війни і зробити відповідні порівняння та висновки.

За час війни з ринку пішли лише 6 банків, три з яких належали російським акціонерам: державний МР Банк (Сбербанк), Промінвестбанк, приватний банк Форвард, а також 3 місцевих банки: Мегабанк і Банк Січ та Айбокс Банк. 67 банків системно продовжують багаторічну тенденцію скорочення територіальної мережі. У 2022 році кількість підрозділів зменшилася на 20% з 6685 до 5336 одиниць.

При цьому внаслідок окупації південно-східних територій країни закриття цих 1349 відділень значно перевищує показник 2021 року, коли було скорочено 449 відділень.

Для початку проаналізуємо як змінилася загальна кількість банківських установ України за 2020-2022 роки.

Таблиця 2.1

Аналіз кількості діючих банків України за 2020-2022 роки

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення (+;-)	
				2021/2020	2022/2021
Кількість діючих банків	73	71	67	-2	-4
з них: з іноземним капіталом	33	33	30	0	-3
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	23	23	22	0	-1

Аналізуючи дані таблиці 2.1 можна зробити висновок про зменшення кількості діючих банків на території України, так і з іноземним капіталом та 100% іноземним капіталом. За 2020-2022 роки загальна кількість банківських установ скоротилася на 4 одиниці і на кінець 2022 року вона складала 67 банківських установ. Щодо кількості банків з іноземним капіталом, то вони скоротилися на 3 одиниці і на кінець 2022 року дорівнювали 30 установам, а з 100% іноземним капіталом зменшились на 1 банківську установу і на кінець року їх було 22 установи.

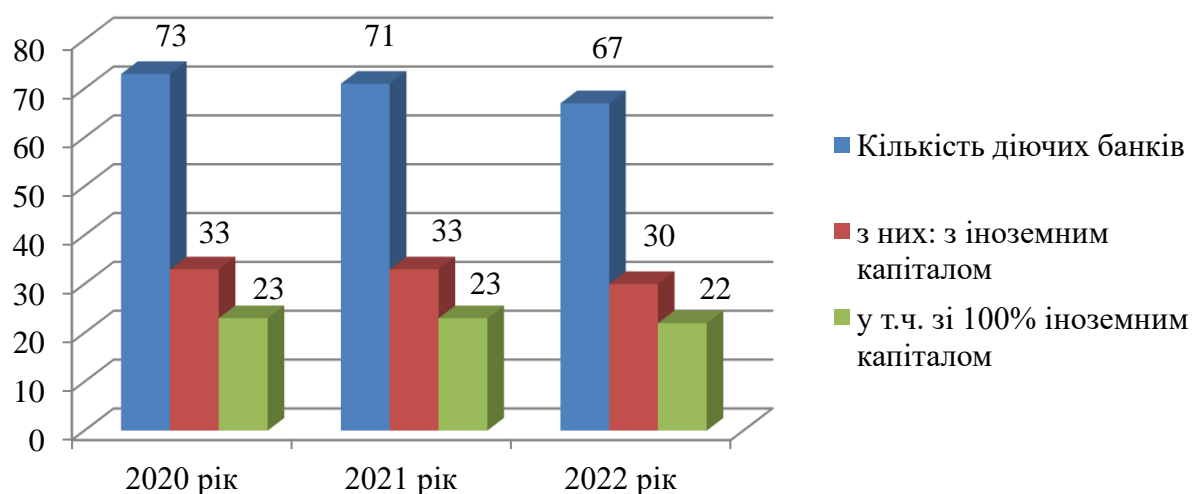

Рис. 2.1 Динаміка кількості діючих банків України за 2020-2022 роки

Проаналізуємо також банки з найбільшою кількістю відділень за 2022-2023 роки (Рис. 2. 2)

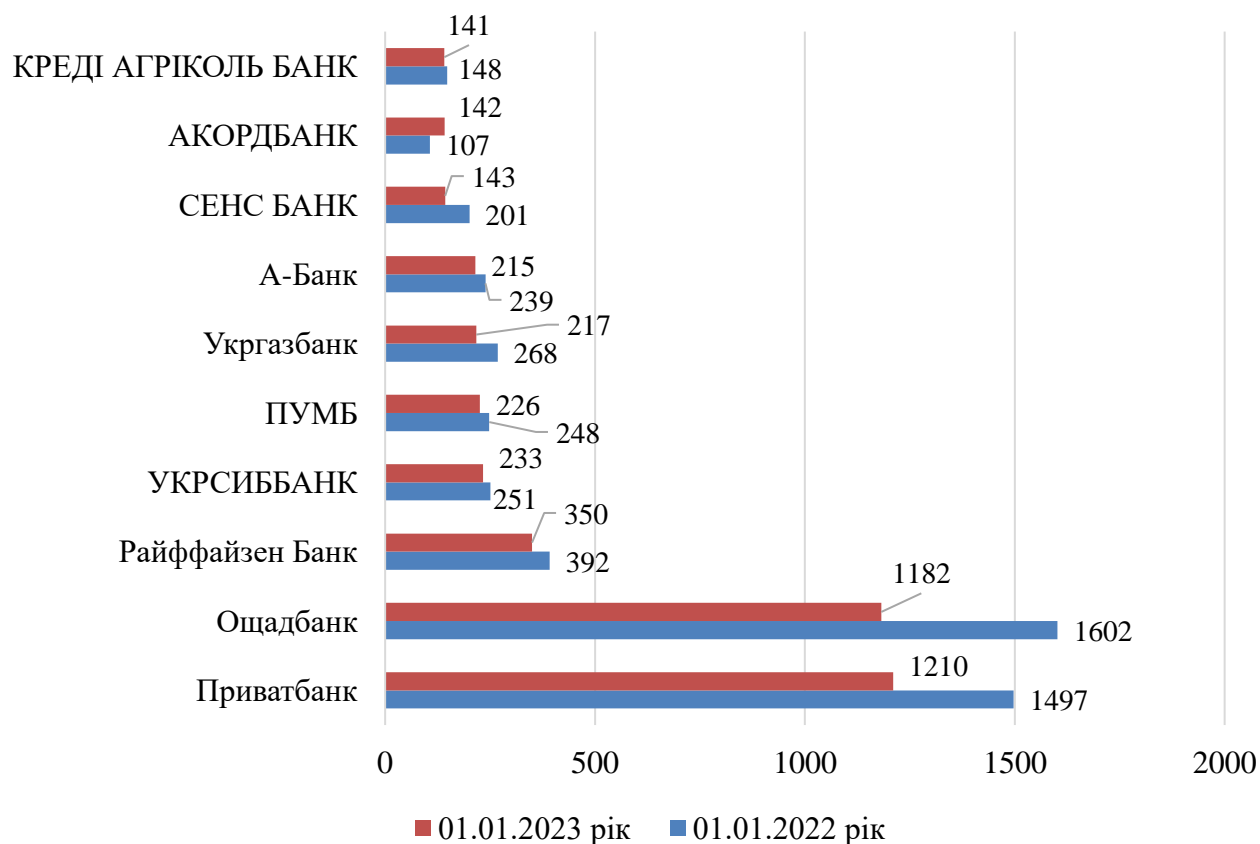

Рис. 2.2 Аналіз банків з найбільшою кількістю структурних підрозділів

За даними Національного банку України, станом на 1 січня 2023 року в Україні налічувалося 5336 діючих структурних підрозділів банківських установ.

В порівнянні з 2022 роком їхня кількість скоротилася на 1349 (на 20,2%).

У 2022 році було закрито чотири банківські установи, в яких ще рік тому було 301 відділення, а саме: Промінвестбанк (1), Мегабанк (153), Сбербанк (85), Січ (62).

Найбільше відділень за результатами 2023 року у державному Приватбанку – 1210. Вперше в історії банк посів перше місце у цьому рейтингу, хоч і скоротив 287 відділень.

Аналізуючи державний банк Ощадбанк можна також відмітити тенденцію до скорочення відділень, а саме залишилося 1182 відділення (-420).

Далі з великим відривом йдуть банки іноземних банківських груп це: Райффайзен Банк (350) та Укрсиббанк (233). Замикає п'ятірку банк приватний ПУМБ (226).

Крім вище перелічених банків в топ-10 також входять Укргазбанк (217), А-Банк (215), СЕНСБАНК (143), АКОРДБАНК (142) та КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК (141).

Станом на 01.01.2022 року в Україні налічувалось 6685 відділень банківських установ. За рік відповідно вони скоротилися на 449 одиниць (на 6,3%).

Стан забезпечення відповідними фінансовими ресурсами діяльності банків, які створюють другий рівень банківської системи України можна оцінити з точки зору дослідження функціонування самої банківської системи, а також їхніх активів та пасивів за 2020-2022 рр. (Таблиця 2.2).

Аналізуючи активи банківських установ за 2020-2022 роки можна побачити тенденцію до їх росту, а саме: у 2021 році – на 230391 млн. грн. до 2053232 млн. грн., а у 2022 році – на 300360 млн. грн. до рівня в 2353592 млн. грн.

За 2020-2022 роки загальна сума активів виросла на 530751 млн. грн. з 1822841 млн. грн. у 2020 році до 2353592 млн. грн. у 2022 році.

Основною причиною зростання банківських активів на 17,9% до 2,7 трлн. грн. є саме вимушена емісія гривні з боку центрального банку країни, особливо на перших етапах повномасштабної війни для забезпечення покриття нових бюджетних потреб, які виникли саме на воєнні та соціальні видатки.

Позитивним моментом є хіба те, що кошти, які є в надлишку в основному лишились у периметрі обліку банківської системи країни, а не повністю «вихлюпнулись» за її межі у формі гіперінфляції.

Розглядаючи складові активів варто зазначити, що за 2020-2022 роки тільки по банківських металах та резервах за активними операціями банків відбулося зменшення, а по решти складових активів відбувся ріст.

Активи в іноземній валюті виросли на 145901 млн. грн. до рівня 731394

млн. грн., загальні активи з 2205915 млн. грн. зросли до рівня 2716883 млн. грн., тобто приріст дорівнював 510968 млн. грн.

Таблиця 2.2

Аналіз складу активів банківської системи України за 2020-2022 роки

млн. грн.

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення (+;-)	
				2021/2020	2022/2021
Активи	1822841	2053232	2353592	230391	300360
Активи в іноземній валюті	585493	583133	731394	-2360	148261
Загальні активи	2205915	2358324	2716883	152409	358559
Загальні активи в іноземній валюті	745787	678862	819336	-66925	140474
Готівкові кошти	73174	75375	75097	2201	-278
Банківські метали	572	384	156	-188	-228
Кошти в Національному банку України	37615	34973	82485	-2642	47512
Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	176041	172868	315085	-3173	142217
Строкові вклади в інших банках та кредити, надані іншим банкам	50376	60096	51010	9720	-9086
Кредити надані клієнтам	960597	1065347	1036129	104750	-29218
Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції	791373	829887	1021520	38514	191633
Резерви за активними операціями банків (з урахуванням резервів за операціями, які обліковуються на позабалансових рахунках)	388477	308349	368091	-80128	59742

Загальні активи в іноземній валюті збільшилися на 73549 млн. грн. і дорівнювали на кінець періоду 819336 млн. грн.

Готівкові кошти у 2021 році збільшилися на 2201 млн. грн., а у 2022 році навпаки скоротилися на 278 млн. грн. і дорівнювали 75097 млн. грн.

Щодо банківських металів, то дана складова зменшилася на 188 млн. грн. у 2021 році, і у 2022 році на 228 млн. грн.

Кошти в НБУ зросли за 3 роки на 44870 млн. грн. до рівня у 82485 млн. грн.

Щодо строкових вкладів в інших банках та кредитів, наданих іншим банкам то вони зросли на 139044 млн. грн., а кореспондентські рахунки – на 634 млн. грн.

Щодо кредитів наданих клієнтам, то по даній складовій у 2021 році відбулося зростання на 104750 млн. грн., а у 2022 році навпаки скорочення на 29218 млн. грн. і на кінець періоду загальна сума склала 1036129 млн. грн.

А вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції зросли з 791373 млн. грн. у 2020 році до 1021520 млн. грн. у 2022 році, тобто на 230147 млн. грн.

Резерви за активними операціями скоротилися за аналізований період на 20386 млн. грн. і склали на кінець 2022 року 368091 млн. грн.

Паралельно при аналізі активів банківських установ проаналізуємо також склад пасивів банківської системи України в динаміці за 2020-2022 роки.

Таблиця 2.3

Аналіз складу пасивів банківської системи України за 2020-2022 роки

млн. грн.

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення (+;-)	
				2021/2020	2022/2021
Пасиви	1822841	2053232	2353592	230391	300360
Капітал	209460	255514	218549	46054	-36965
з нього: статутний капітал	479932	481535	407021	1603	-74514
Зобов'язання банків	1613381	1797718	2135043	184337	337325
Зобов'язання банків в іноземній валюті	648020	613334	798701	-34686	185367
Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	24235	24948	6457	713	-18491
Кошти суб'єктів господарювання	646491	758434	889526	111943	131092
Кошти фізичних осіб (з ощадними (депозитними) сертифікатами)	681892	726898	933553	45006	206655
Кошти небанківських фінансових установ	34704	41410	53188	6706	11778

Щодо складових пасивів, то за досліджуваний період 2020-2022 років скорочення відбулося лише по статутному капіталу та строкових вкладах (депозитах) інших банків та кредитах, що отримані від інших банків. По решті складових пасивів відбувся ріст.

Так, щодо загальної суми капіталу, то вона зросла на 9089 млн. грн., хоча у 2022 році він скоротився на 36965 млн. грн. На кінець 2022 року капітал склав 218549 млн. грн.

Статутний капітал у 2021 році збільшився на 1603 млн. грн., але вже у 2022 році він скоротився на 74514 млн. грн. і склав на кінець 2022 року 407021 млн. грн. За аналізований період скорочення дорівнювало 72911 млн. грн.

Зобов'язання банків виросли на 184337 млн. грн. у 2021 році і на 337325 млн. грн. у 2022 році і на кінець 2022 року склали 2135043 млн. грн. А зобов'язання банків в іноземній валюті виросли за 2020-2022 роки на 150681 млн. грн.

Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків зменшилися за 2020-2022 роки на 17778 млн. грн. з 24235 млн. грн. у 2020 році до 6457 млн. грн. у 2022 році.

Кошти суб'єктів господарювання навпаки збільшилися з 646491 млн. грн. у 2020 році до 889526 млн. грн. у 2022 році, тобто ріст становив 243035 млн. грн.

Кошти фізичних осіб також збільшилися на 251661 млн. грн., а саме на 45006 млн. грн. у 2021 році і на 206655 млн. грн. у 2022 році.

Кошти небанківських фінансових установ виросли на 6706 млн. грн. у 2021 році і дорівнювали 41410 млн. грн., а у 2022 році виросли на 11778 млн. грн. і на кінець 2022 року склали 53188 млн. грн.

Проаналізувавши роботу банківської системи за 2020-2022 роки можна дійти висновку, що фінансова система країни вистояла. Національний банк зафіксував офіційний курс гривні, увів певні обмеження на здійснення розрахункових операцій у іноземній валюті, також підвищив облікову ставку для стримування зростання інфляції.

Разом з тим, попри стабілізацію роботи, все ще існує багато ризиків та проблем, які залишилися від пандемії коронавірусу і з якими банкам важко впоратися тепер в умовах війни. І вони повинні йти на радикальні кроки, щоб пристосуватися до нових складних реалій. У тому числі банки вимушено скорочують кількість відділень, підвищують вимоги до клієнтів-боржників, а також відходять від довгострокових та середньострокових стратегій на користь короткострокового планування.

2.2 Аналіз ефективності діяльності банківської системи України за 2020-2022 роки

Аналізуючи як активи так і пасиви банківських установ, а також доходи, витрати та фінансові ресурси банківських установ потрібно обов'язково проаналізувати на скільки ефективно працювали банківські установи і до якого фінансового результату призвела відповідно їхня діяльність.

Здійснимо аналіз доходів та витрат банківських установ України за 2020-2022 роки у таблиці 2.4.

Доходи банківської системи за досліджуваний період вирости у 2021 році на 23692 млн. грн. і склали 273863 млн. грн. і у 2022 році на 83525 і на кінець 2022 року дорівнювали 357388 млн. грн.

Так, процентні доходи вирости на 21003 млн. грн. у 2021 році і на 48246 млн. грн. у 2022 році і склали на кінець 2022 року 216992 млн. грн. Результат від переоцінки збільшився з 21507 млн. грн. у 2020 році до 43525 млн. грн. у 2022 році. Інші операційні доходи також збільшились на 675 млн. грн. у 2021 році і на 609 млн. грн. у 2022 році і склали 8097 млн. грн.

По інших складових доходів за 2020-2022 роки відбулося скорочення, а саме: комісійні доходи зменшились у 2022 році на 7594 млн. грн. і дорівнювали 84568 млн. грн., інші доходи скоротилися на 822 млн. грн. і дорівнювали 2353

млн. грн., повернення списаних активів зменшилося на 517 млн. грн. у 2022 році і на кінець 2022 року їхня сума становила 853 млн. грн.

Таблиця 2.4

Аналіз доходів та витрат банківських установ України
за 2020-2022 роки

млн. грн.

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення (+;-)	
				2021/2020	2022/2021
Доходи всього	250171	273863	357388	23692	83525
Процентні доходи	147743	168746	216992	21003	48246
Комісійні доходи	70640	93162	85568	22522	-7594
Результат від переоцінки та від операцій купівлі-продажу	21507	-77	43525	-21584	43602
Інші операційні доходи	6813	7488	8097	675	609
Інші доходи	2705	3175	2353	470	-822
Повернення списаних активів	763	1370	853	607	-517
Витрати всього	210445	196488	332673	-13957	136185
Процентні витрати	62895	51097	65361	-11798	14264
Комісійні витрати	24132	35186	35421	11054	235
Інші операційні витрати	16405	18244	17937	1839	-307
Загальні адміністративні витрати	69437	78293	82281	8856	3988
Інші витрати	2728	3855	5529	1127	1674
Відрахування в резерви	31037	3448	118809	-27589	115361

Аналізуючи витрати банківських установ, можна побачити, що вони за 2020-2022 роки також збільшилися: у 2021 році вони скоротилися на 13957 млн. грн., проте у 2022 році навпаки зросли на 136185 млн. грн. і на кінець досліджуваного року дорівнювали 332673 млн. грн.

Майже по всіх складових витрат, окрім інших операційних витрат за 2022 рік відбулося зростання.

Так, процентні витрати виросли у 2022 році на 14264 млн. грн. і дорівнювали 65361 млн. грн. в порівнянні із 62895 млн. грн. у 2020 році.

Комісійні витрати виросли на 11054 млн. грн. у 2021 році і на 235 млн.

грн. у 2022 році відповідно і склали 35421 млн. грн. Загальні адміністративні витрати збільшилися на 8856 млн. грн. у 2021 році і на 3988 млн. грн. у 2022 році. Інші витрати дорівнювали на кінець 2022 року 5529 млн. грн., що на 1674 млн. грн. більше в порівнянні з 2021 роком. Відрахування в резерви у 2020 році дорівнювали 31037 млн. грн. а вже на кінець 2022 року вони склали 118809 млн. грн.

Аналізуючи банківські ресурси, зазначимо, що більшість фінансових ресурсів формуються через залучення коштів у вигляді депозитних вкладів.

Разом з тим, і запозичення ресурсів банківськими установами з різноманітних джерел залишається дуже важливим інструментом забезпечення не лише нормального функціонування банківської установи, а й їхнього стійкого розвитку.

В таблиці 2.5 проаналізуємо результати діяльності та рентабельність банківської системи України за 2020-2022 роки.

Таблиця 2.5

Аналіз результатів діяльності банківської системи України
за 2020-2022 роки

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення (+;-)	
				2021/2020	2022/2021
Чистий прибуток (збиток), млн. грн.	39727	77376	24716	37649	-52660
Рентабельність активів, %	2,44	4,09	1,18	1,65	-2,91
Рентабельність капіталу, %	19,22	35,08	10,91	15,86	-24,17

Аналізуючи таблицю 2.7 можна зробити висновок, що за аналізований нами період, а саме за 2020-2022 роки банківська система України отримувала прибуток і це є позитивним результатом. І навіть за результатами 2022 року, попри війну у нашій країні, банківська система вийшла на позитивний фінансовий результат за підсумками календарного року.

У 2020 році прибуток склав 39727 млн. грн., вже у 2021 році він зріс на 37649 млн. грн. і склав 77376 млн. грн., а у 2022 році відповідно скоротився на

52660 млн. грн. і на кінець 2022 року склав 24716 млн. грн.

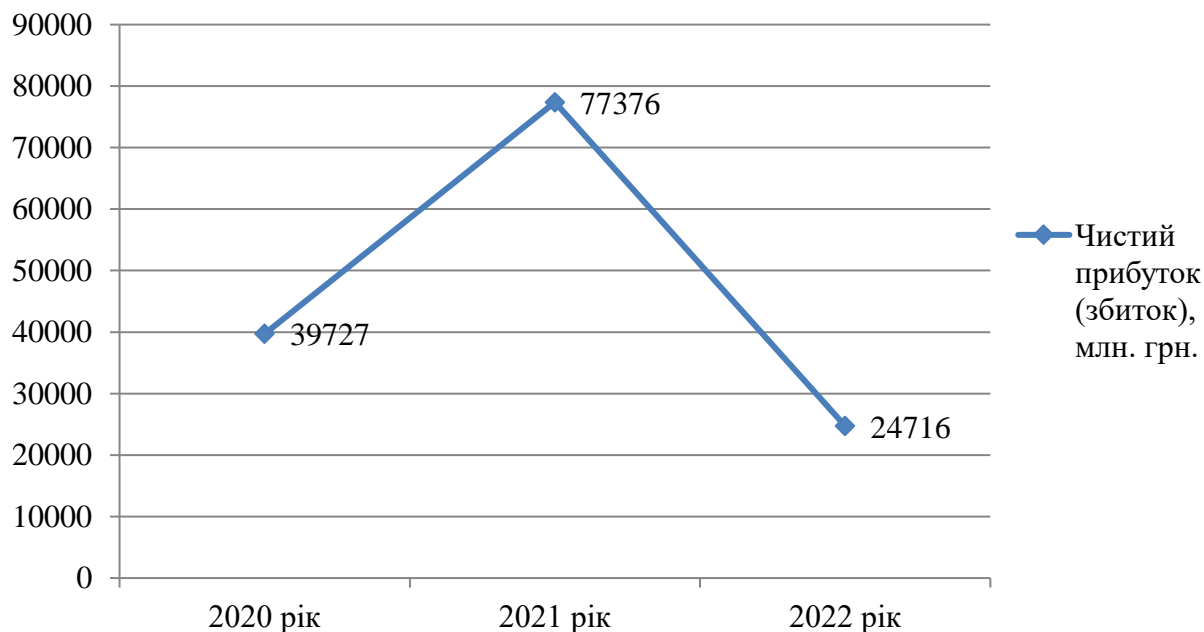

Рис. 2.3 Динаміка чистого прибутку банківської системи України за 2020-2022 роки

Рентабельність активів збільшилася з 2,44% у 2020 році до 4,09% у 2021 році, а у 2022 році навпаки зменшилась відповідно на 2,91% і склала 1,18%.

Рентабельність капіталу у 2021 році дорівнювала 35,08%, що на 15,86% вище за результат 2020 року (19,22%), а у 2022 році зменшилася на 24,17% і дорівнювала на кінець 2022 року 10,91%.

Проаналізуємо чи дотримувалася банківська система України економічних нормативів за 2020-2022 роки (Табл. 2.6).

Аналізуючи дотримання банківськими установами економічних нормативів можна зробити висновок, що протягом досліджуваних 2020-2022 років всі нормативи були дотримані і знаходились в своїх допустимих межах.

Розмір регулятивного капіталу у 2021 році зріс на 31428,8 млн. грн., а у 2022 році скоротився на 2900,2 млн. грн. і складав 210409,1 млн. грн.

Норматив достатності регулятивного капіталу (Н2) скоротився у 2021 році на 0,19% і на 2,28% у 2022 році. Станом на 1.12.2022 року Н2 складав 19,16% (2020 рік – 21,63%).

Аналіз дотримання економічних нормативів по банківській системі України за
2020-2022 роки (станом на 01.12)

Показник		Значення норма	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення (+;-)	
						2021/ 2020	2022/ 2021
Н1	Регулятивний капітал	млн. грн.	181880,5	213309,3	210409,1	31428,8	-2900,2
Н2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу	не менше 10 %	21,63	21,44	19,16	-0,19	-2,28
Н3	Норматив достатності основного капіталу	не менше 7%	15,51	14,45	13,08	-1,06	-1,37
Н6	Норматив короткострокової ліквідності	не менше 60 %	88,55	89,36	-	0,81	-
Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	не більше 25 %	19,85	19,40	18,95	-0,45	-0,45
Н8	Норматив великих кредитних ризиків	не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу	84,60	70,75	88,08	-13,85	17,33
Н9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами	не більше 25 %	3,80	4,25	3,65	0,45	-0,6
Н11	Норматив інвестування в ЦП окремо за кожною установою	не більше 15 %	0,0002	0,0005	0,0000	0,0003	-0,0005
Н12	Норматив загальної суми інвестування	не більше 60 %	0,12	0,10	0,02	-0,02	-0,08

Норматив достатності основного капіталу (Н3) з 15,51% у 2020 році зменшився до рівня 13,08% у 2022 році.

Норматив короткострокової ліквідності (Н6) зріс у 2021 році на 0,81% і склав 89,36% порівняно з 88,55% у 2020 році. У 2022 році розрахунок банками нормативу короткострокової ліквідності (Н6) скасовано відповідно до постанови Правління НБУ від 23.03.2022 № 59 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України».

Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) скоротився з 19,85% у 2020 році до 19,40% у 2021 році і до 18,95% у 2022 році.

Норматив великих кредитних ризиків (Н8) скоротився на 13,85% у 2021 році, а у 2022 році навпаки зріс на 17,33% до рівня 88,08%.

Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) зріс з 3,80% у 2020 році до 4,25% у 2021 році (+0,45) і зменшився до 3,65% у 2022 році (-0,6%).

Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11) протягом 2020-2022 років показував мале значення, а саме: 2020 рік – 0,0002%, 2021 рік – 0,0005%, 2022 рік – 0,0000. По нормативу загальної суми інвестування (Н12) відбулося скорочення у 2021 році на 0,02% до рівня в 0,1%, а у 2022 році – на 0,08% до рівня в 0,02%.

Якщо проаналізувати найуспішніші банки, а саме ті, які отримали найбільше прибутку за результатами діяльності в 2022 році (січень-листопад), то можна побачити (Рис. 2.4), що з великим відривом у нас лідирує звичайно Приватбанк з результатом у 22874 млн. грн.

Друге місце посідає Укрсиббанк з сумою в 3270 млн. грн. і третє місце – Райффайзен банк з сумою в 2794 млн. грн. До п'ятірки лідерів також увійшли Сітібанк (2385 млн. грн.) та Універсал Банк (1825 млн. грн.).

АТ «Ощадбанк» зайняв аж 6-ту позицію з результатом в 1582 млн. грн.

Крім того до 10-ки банків з найбільшим прибутком увійшли також Банк Південний (539 млн. грн.), Айбокс Банк (494 млн. грн.), ОТП Банк (446 млн.

грн.) та ІНГ Банк Україна (350 млн. грн.).

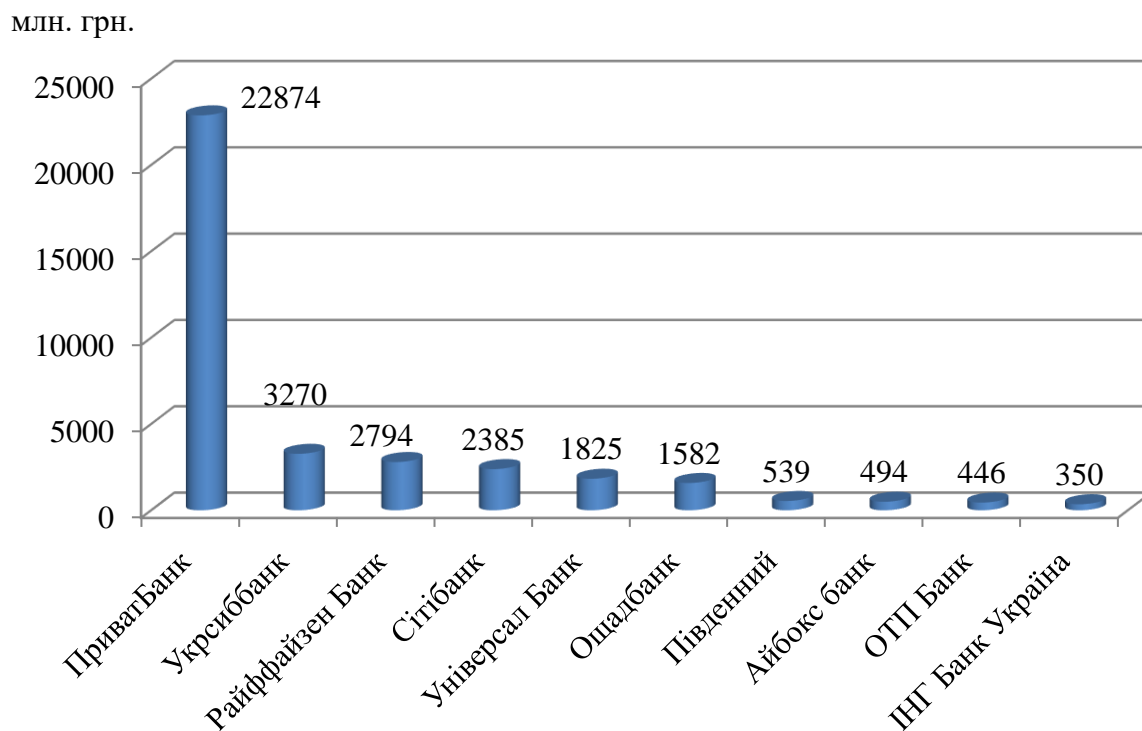

Рис. 2.4 Топ-10 найприбутковіших банків у січні-листопаді 2022 року (за даними Національного банку України)

Разом з тим, є звичайно банки, які не отримали прибутку, а навпаки зазнали збитків у 2022 році, тому розглянемо також найзбитковіші Топ-10 банків за 11 місяців 2022 року (Рис. 2.5).

Найбільш збитковим став державний Укрексімбанк з результатом у 7,69 млрд. грн. збитку. Далі йде Сенс Банк (колишній Альфа-банк) – 5,07 млрд. грн. та державний Укргазбанк з сумою в 3,75 млрд. грн.

Також в топ-5 увійшли Прокредит Банк – 1470 млн. грн. та Ідея Банк – 5014 млн. грн.

Шосте місце займає Правекс Банк (32 млн. грн.), а 7 – Індустріал Банк (174 млн. грн.). Восьму позицію займає Банк Форвард з сумою збитку в 114 млн. грн., а 9 місце посів Перший Інвестиційний банк з результатом в 103 млн. грн. І закриває 10-ку збиткових банків Банк Піреус з сумою в 98 млн. грн. збитку.

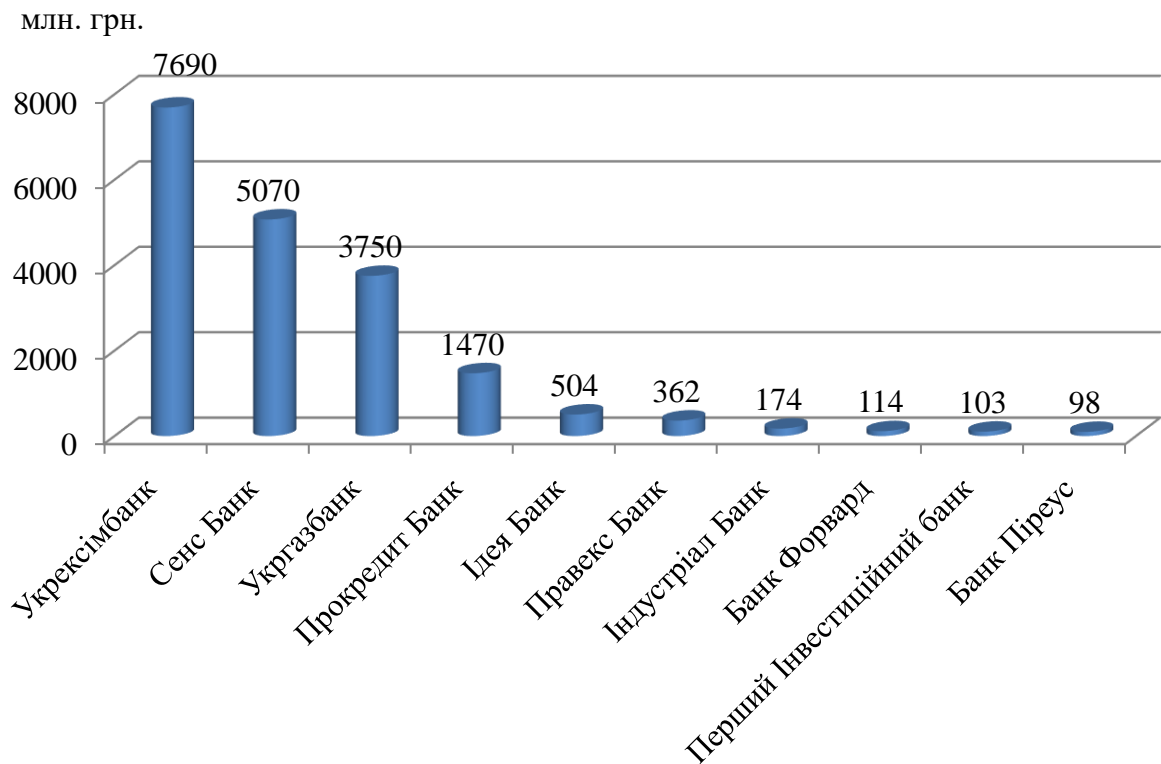

Рис. 2.5 Топ-10 найзбитковіших банків у січні-листопаді 2022 року (за даними Національного банку України)

Загалом 21 банк у січні-листопаді 2022 року отримав сумарний збиток у сумі 19,68 млрд. грн. І 46 банківських установ із 67 отримали прибуток в розмірі 39,11 млрд. гривень.

Отже, проаналізувавши діяльність банківської системи України за 2020-2022 роки можна дійти висновку, що даний період був і залишається для банківської системи зокрема та для всієї країни загалом дуже важким, оскільки саме на ці роки випало дуже багато викликів, таких як епідемія коронавірусу, початок війни, яка йде і наразі. Разом з тим, банківська система змогла вистояти, отримати за всі досліджувані 3 роки прибуток, дотримувалася встановлених центральним банком економічних нормативів та зберегла довіру населення до своїх установ.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1 Проблеми функціонування банківської системи України

Банківська система функціонує на основі загальних норм поведінки суб'єктів банківських правовідносин та критерію правомірності такої поведінки, які відображені в основних засадах банківської діяльності. Робота банківської системи в нормальних умовах, а також в умовах пандемії та війни має ґрунтуватися на принципах права та на принципах моралі.

У 2021 рік банківська система України увійшла з певними проблемами: низький рівень довіри населення до банківських установ (нові види послуг), значне зменшення кількості відділень державних та іноземних банківських установ через фінансову кризу, зменшення частка коштів Національного банку України у 2021 році порівняно з 74124 млн. грн. у 2020 році, непрацюючі кредити, ліквідація (банкрутство) окремих банківських установ, низька прибутковість банківського сектору.

Жорсткий карантин – це фактично заборона діяльності значної частини економічної діяльності, що призвело до зниження доходів населення та прибутків підприємств, а також до погіршення настроїв споживачів та бізнесу. Виходячи з невизначеності щодо подальшого розвитку пандемії COVID-19, це призвело до скорочення суспільного споживання, призупинення деяких інвестиційних проектів і глибокого спаду всіх видів діяльності.

Суттєвою проблемою банківської системи при формуванні кредитного портфеля є кредитні ризики, що виникають в залежності від зовнішніх і внутрішніх факторів, наведені в таблиці 3.1.

Класифікація факторів кредитних ризиків банківської системи

Походження факторів	Види факторів
Зовнішнє середовище	рівень санітарно епідеміологічної ситуації (обмеження в умовах пандемії);
	нормативно-законодавче регулювання кредитного портфеля;
	рівень захисту економічних інтересів банківської системи;
	економічно-політичне становище у країні;
	розвиток ринку банківських послуг і конкуренція між банками;
Внутрішнє середовище	неповна чи недостовірна інформація про позичальника;
	недостатньо продумана і розроблена кредитна політика банку;
	рівень концентрації кредитного портфеля;
	рівень диверсифікації кредитного портфеля;
	низький рівень кваліфікації персоналу банку;
	неефективні методи оцінки і контролю кредитних ризиків.

Додаткові проблеми виникають через шахрайство. Світова економічна криза призвела до зростання банківського шахрайства: сьогодні в банківському секторі злочини все частіше відбуваються в банках, які збанкрутували або перебувають у стадії відновлення. В Україні про проблему шахрайства в банківському секторі знову активно заговорили в 2016-2021 роках після кількох банкрутств і закриття банків.

Оскільки банківські установи є важливим елементом платіжної системи країни, негативні наслідки наявності злочинних схем діяльності можуть призвести до зриву розрахунків у країні. Така ситуація шкодить всій економічній діяльності, відлякує інвесторів і знижує довіру населення до фінансового сектора.

Якщо поглянути на 2022 рік, то тут знову, окрім пандемії коронавірусу, наша країна і зокрема банківський сектор отримали новий виклик: війну.

Основні принципи банківської системи військового часу включають:

– законність – основний і найважливіший принцип банківської системи.

Як в Україні, так і в інших країнах він діє з урахуванням законів, правових

документів, актів;

– економічна незалежність. Йдеться про економічну відповідальність банків за результати своєї діяльності. Економічна незалежність характеризується свободою розпоряджатися власними коштами, ресурсами та майном, що належить банкам;

– незалежність від органів державної влади та місцевого самоврядування. Вони не можуть впливати на дії керівників або працівників банківських установ під час виконання ними службових обов'язків. Органи державної влади та місцевого самоврядування не мають права втручатися в діяльність банківських установ, крім випадків, передбачених чинним законодавством;

– відповідальність за своїми зобов'язаннями та її відокремленість від держави. Банки не відповідають за зобов'язаннями держави і навпаки, держава не відповідає за зобов'язаннями банків;

– законність банківських операцій. Усі банківські операції здійснюються на підставі ліцензій (дозволів), які необхідно отримати в банках;

– дотримання економічних нормативів Національного банку України, спрямованих на забезпечення інтересів клієнтів та стабільності всієї банківської системи;

– забезпечення права вибору банківської установи для фізичних та юридичних осіб;

– забезпечення виконання зобов'язань перед клієнтами та третіми особами. Зокрема, мова йде про зобов'язання майнового характеру, наприклад повернення коштів вкладникам у банку.

Важливим принципом функціонування банківської системи в умовах війни є збереження довіри клієнтів до банківського сектору. Саме довіра українських клієнтів забезпечує стабільну роботу банківської системи у воєнний час.

Збереження довіри клієнтів є основним принципом в умовах війни, дотримання якого можливе при дотриманні принципів, перерахованих вище. Сьогодні можна сказати, що населення України довіряє банківській системі в

умовах війни. Так, за даними Ощадбанку, за перший місяць активного вторгнення залишки на рахунках фізичних осіб зросли на 8,6 млрд. грн. Завдяки подальшій співпраці з клієнтами, фізичними та юридичними особами, банківські установи гарантують своєчасне виконання всіх боргових зобов'язань перед вкладниками, кредиторами та засновниками.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що робота банківської системи під час війни є дуже важливою, адже саме банки здійснюють розрахунки з населенням та підприємствами. Як і в мирний час, діяльність банківської системи під час воєнного стану має здійснюватися на засадах законності, господарської самостійності, відповідальності за зобов'язаннями, законності банківських операцій, дотримання нормативно-правових актів НБУ, гарантування права фізичних осіб вибору банківської установи та забезпечення виконання зобов'язань.

Проте основним принципом функціонування банківської системи є збереження довіри громадян. Завдяки довірі клієнтів – фізичних та юридичних осіб, вдається забезпечити безперервність надання послуг навіть незважаючи на проблеми, з якими зіткнулася банківська галузь під час війни (табл. 3.2).

Проблеми, з якими зіткнувся банківський сектор під час війни, призвели до істотних змін умов його функціонування, але принципи функціонування банківської системи навіть в умовах кризи мають залишатися незмінними. Проте, щоб зберегти достатній рівень довіри клієнтів, НБУ, як і кожному структурному підрозділу банківської системи, довелося швидко розробити та реалізувати низку заходів щодо стабілізації банківського ринку. Своєчасні заходи НБУ та банківських установ у перші місяці війни сприяли зменшенню втрат у фінансовому секторі України.

Незважаючи на військові ризики, обсяги коштів клієнтів у банках зростає. Наприкінці березня було зафіксовано зростання депозитів. При цьому частка коштів на вимогу досягла максимального значення. У зв'язку з виплатою заробітної плати та зменшенням доходів зменшуються кошти підприємств (переважно у валюті). Повномасштабна війна призвела до зниження попиту на

кредити з боку населення. При цьому зберігається попит на бізнес-кредити, що зумовлено покращенням умов участі корпорацій у державних програмах.

Таблиця 3.2

Проблеми функціонування банківської системи України в умовах війни

Проблеми	Пояснення
Брак трудових ресурсів	У зв'язку з бойовими діями в багатьох регіонах України та небезпекою ракетних ударів по всій країні відбувається масове звільнення працівників банківських установ. Працівники банків звільняються у зв'язку із закриттям відділень або за власним бажанням. Значна втрата трудових ресурсів завдала удару по банківській системі.
Завислі платежі	Проблема «призупинення виплат» виникла на початку війни, коли підприємства та установи намагалися достроково виплатити працівникам зарплату чи перерахувати грошову допомогу. До сьогоднішнього дня є випадки затримки виплат із перерахуванням коштів на гуманітарні та оборонні цілі. Основною причиною таких затримок є недостатня кількість оперативних працівників у відділеннях банку в регіонах, які знаходяться на окупованих, деокупованих територіях або в зоні бойових дій.
Загроза кібератак	Станом на 4 серпня 2022 року Росія здійснила 796 кібератак, значна частина з яких стосувалася банківської системи України. Найбільша кількість кібератак спостерігалась у лютому-березні 2022 року. У зв'язку з цим торговельні мережі були змушені продавати товари виключно за готівку. Ворожі хакери продовжують атакувати банківську систему, але якість кібератак значно нижча, ніж на початку повномасштабного вторгнення.
Перевищення лімітів касових залишків	У торгових точках, АЗС та інших закладах, розташованих на окупованих, деокупованих територіях або в зоні бойових дій, існує проблема перевищення залишків готівки. Це пов'язано з припиненням роботи інкасаторських послуг через загрозу мародерства. Так, одні заклади приймають лише готівку, інші — платіжні картки.
Арешт банківських рахунків	З цією проблемою боржники стикалися у виконавчому провадженні. В Україні модернізовано систему виконавчого провадження. Перш за все, він передбачає арешт і блокування банківських карток боржників. За відсутності готівки такі особи не можуть розрахуватися картою. Як внутрішньо переміщені особи, вони не мають можливості скористатися коштами, які надходять на рахунок від родини чи держави. Варто зазначити, що держава частково вирішила проблему, розблокувавши рахунки осіб, борг яких не перевищує 100 тис. грн. Однак вона ще не повністю вирішена.
Втрати за попередньо надані кредити	З початком війни в Україні кредитування практично припинилося. Більшість кредитів, виданих раніше фізичними чи юридичними особами, не повертаються. Торгово-промислова палата України оголосила форс-мажор, що підтверджує неможливість виконання зобов'язань під час воєнного стану.

Через війну довелося формувати резерви на очікувані збитки, що призвело до втрати банківського сектора. Зменшення капіталу банків

призводить до реалізації кредитного ризику, який є важливим фактором, що впливає на їх фінансовий стан. Однак Національний банк не передбачає вжиття заходів впливу за недотримання вимог щодо капіталу та ліквідності в умовах воєнного часу. Крім того, після закінчення війни банківським установам буде надано достатньо часу для відновлення стабільності.

У лютому 2022 року в Україні ліквідували російські банки ПАТ «Промветбанк» і АТ «Міжнародний резервний банк». З початку року їм належить 2% чистих активів банківського сектору. У зв'язку з припиненням їх діяльності кількість діючих в Україні банків на кінець березня скоротилася до 69 установ. За рахунок приватних та іноземних фінансових установ зменшуються активи галузі. Завдяки міцності балансів державних банків їхня частка в чистих активах і коштах фізичних осіб зросла за квартал на 1,1 відсотка. п. і 0,4 в.п. до 47,8% і 55,9% відповідно. У свою чергу, рівень концентрації сектору зростає.

З метою стабілізації валютного ринку НБУ ввів низку обмежень. Зокрема, на початку війни курс долара США був зафіксований на рівні 29,25 грн. за \$1. Проте з 21 липня 2022 року офіційний курс долара до гривні скориговано на 25%, тобто до 36,5686 грн. за \$1.

Зі зрозумілих причин населення стало дбайливіше ставитися до власних активів і тому перевело власні вклади з державних банків у приватні банки з іноземним капіталом.

Під час війни для вирішення проблем банківського сектору було прийнято та реалізовано низку заходів із відновлення:

1. Забезпечення стабільності функціонування банківської системи в умовах війни. На сьогодні Національним банком України вжито низку заходів, завдяки яким у період воєнного стану продовжується нарахування та виплата заробітної плати, стипендій, пенсій та державної допомоги. Запроваджено тимчасові обмеження щодо зняття готівки з рахунків клієнта, заборону видачі готівки з рахунків клієнта в іноземній валюті, призупинення роботи валютного ринку України, фіксацію офіційного курсу іноземної валюти тощо. Завдяки

швидкому реагуванню на ситуацію в Україні вдалося забезпечити відносну фінансову стабільність для громадян, які можуть знімати готівку, переказувати кошти, оплачувати покупки та підтримувати Збройні сили України.

2. Розвиток ризик-менеджменту. Ризик ескалації конфлікту з РФ був врахований у прогнозах НБУ ще в 2014 році. НБУ розробив чіткий план дій, спрямований на забезпечення стабільної роботи банківської системи. Такі плани розробили банки на замовлення Національного банку України. Особливу увагу було приділено стійкості банківських установ до кібератак, завдяки чому вдалося забезпечити безперебійність фінансових операцій під час війни. Усе це свідчить про те, що Національному банку України та українським банкам необхідно продовжувати роботу над розвитком системи ризик-менеджменту, яка дає змогу прогнозувати ризики, визначати їхні ймовірні розміри та наслідки, запобігати або зменшувати пов'язані з ними збитки.

3. Оцифровка. Цифровізація банківського сектору почалася після реформи банківського сектору в 2014-2016 роках. Саме в ці роки почалося активне використання дистанційних фінансових сервісів. У 2020 році Національний банк України анонсував розвиток безготівкової економіки. Розвитку безготівкової економіки сприяло ухвалення урядом законодавчих змін щодо ідентифікації та верифікації клієнтів через систему BankID НБУ. Використання системи BankID Національного банку України дозволяє державі аутентифікувати громадян в дії, що особливо важливо у воєнний час, коли громадянам надається грошова допомога в рамках підтримки. Крім того, банки можуть відкривати рахунки громадянам, які не можуть відвідувати відділення. Завдяки використанню хмарних сервісів банки можуть зберегти необхідні для подальшої роботи дані навіть у разі фізичного руйнування інфраструктури.

4. Недоступні платежі. На початку війни люди зіткнулися з проблемою безгрошів'я. Тоді її вирішили, дозволивши знімати кошти в касах комерційних підприємств. Однак у «гарячих точках» досі залишається проблема з їх транспортуванням до відділень та банкоматів. Ще однією проблемою для українців стало те, що вони втратили можливість отримати гроші з каси банку в

разі закриття відділення. Усе це свідчить про необхідність популяризації безготівкових розрахунків, які навіть у воєнний час здійснюються стабільно та без перебоїв.

5. Система електронних платежів. Безготівкові розрахунки неможливі без стабільної роботи системи електронних платежів. До нього підключені всі банківські установи України, які, як зазвичай у воєнний час, можуть проводити розрахунки з клієнтами. Слід зазначити, що для посилення цієї системи НБУ використовує резервні можливості. Завдяки цьому платити карткою можна на всій території України, де не ведуться активні бойові дії та є зв'язок, а непоточні рахунки можна проводити за кордоном 24/7.

6. Міжнародна фінансова підтримка. Під час війни стабільність банківської системи значною мірою залежала від міжнародної фінансової підтримки. В першу чергу це необхідно для суб'єктів господарської діяльності в Україні та за кордоном.

Не менш важливі внутрішні ресурси країни.

Реалізація цих заходів дозволить забезпечити комплаєнс та зберегти довіру до банківського сектору, який змушений працювати в умовах війни.

Функціонування банківської системи під час війни є дуже важливим, оскільки саме банки здійснюють розрахунки з населенням та бізнесом. Як і в мирний час, його діяльність має здійснюватися на засадах законності, господарської самостійності, самостійності, відповідальності за зобов'язаннями, законності здійснення банківських операцій, дотримання нормативно-правових актів НБУ, гарантування права громадян на вибір банківської установи та забезпечення виконання взятих зобов'язань.

Проте основним принципом функціонування банківської системи є збереження довіри громадян.

Під час війни банківська галузь зіткнулася з багатьма проблемами. Брак кваліфікованого персоналу, кібератаки, перевищення лімітів готівки, арешт банківських рахунків, збитки за вже наданими кредитами послабили банківську систему. Для забезпечення його стабільного функціонування необхідно

розвивати ризик-менеджмент, просувати цифровізацію, безготівкові рахунки, зміцнювати систему електронних платежів і забезпечувати міжнародну підтримку. Реалізація цих заходів дозволить забезпечити комплаєнс та зберегти довіру до банківського сектору.

3.2 Збільшення ресурсного потенціалу вітчизняних банків, як один із напрямів покращення функціонування банківської системи

Досягнення банками необхідного рівня ресурсного потенціалу неможливе без всебічного формування економічного, політичного та соціального клімату, який спричиняє не лише активізацію банків на банківському ринку послуг, а й забезпечує їхню конкурентоспроможність.

Для цього необхідно враховувати низку трансформаційних перетворень, які впливають на управління ресурсним потенціалом банків:

- посилення конкурентних позицій банківських установ на ринку;
- пошук можливостей розширення банківських послуг та продуктів (отримання нових ліцензій на послуги);
- становлення нового рівня іміджу банківських установ не лише на банківському ринку, а й на фінансовому ринку;
- посилення регулятивних та законодавчих вимог до банківської діяльності;
- посилення вимог держави до регулювання руху спекулятивного капіталу між банками різних країн;
- щорічне збільшення кількості державних банків;
- надання більшої кількості депозитних послуг, зокрема розширення асортименту депозитних послуг;
- збільшення рівня власного капіталу, зокрема акціонерного;
- формування більш диверсифікованої системи резервів на випадок

кризових ситуацій;

- відсутність стимулів у фізичних осіб вкладати вільні грошові кошти у банківські рахунки під невисокі відсотки;

- стимулювання активних операцій для збільшення прибутковості, зокрема кредитних та інвестиційних операцій.

З метою підвищення ресурсного потенціалу вітчизняним банківським установам необхідно збалансовано збільшувати власний ресурсний потенціал та залучений ресурсний потенціал.

Оскільки власний ресурсний потенціал оснований на формуванні статутного капіталу, емісійних різниць, резервів та нерозподіленого прибутку. Збільшення власного ресурсного потенціалу забезпечує страхову основу діяльності банків, в основному за рахунок ліквідних резервів та нерозподіленого прибутку.

Для зростання статутного капіталу, збільшення власного емісійного потенціалу банківським установам необхідно забезпечити два основні аспекти зростання.

Перший напрямок – підвищення інвестиційної привабливості банків серед інвесторів для швидкої реалізації на фондовому ринку, проте за даними Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, вітчизняні банки швидко реалізують основні і додаткові емісії акцій, що свідчить про високий рівень інвестиційної привабливості. Інвестиційна привабливість банків здатна забезпечити підвищення ресурсного потенціалу з двох сторін: перша як емітента акцій та розміщення їх на фондовому ринку, друга як інвестора та посередника якій здійснює купівлю цінних паперів, формує портфелі цінних паперів від свого імені та від імені клієнтів.

Другий напрямок – додаткова емісія акцій, визначаючи напрями розвитку банківського ринку, це дасть змогу збільшити показники рентабельності капіталу банків, збільшити частку власного капіталу у загальній структурі пасивів. Додаткова емісія банків в сучасних умовах здійснюється не часто, що пояснюється небажанням банківських установ приймати нових акціонерів до

ради керуючих, проходити процедури лістингу чи андерайтингу, визначати тенденції та потреби розвитку фондового ринку.

Також важливими напрямками оптимізації та забезпечення достатнього рівня ресурсного потенціалу банків є:

- впровадження нових перспективних вимог, які пов'язані з достатністю банківського капіталу та основані відповідно до принципів Базеля III та вимог Європейського Союзу до банківських установ;

- посилення системи регулювання та контролю за банківськими фінансовими операціями які мають та виконують з банками пов'язані особи;

- посилення захисту прав кредиторів та банківських установ, як позичальників на законодавчому та судовому рівні;

- підвищення інвестиційної привабливості банків, як одних із найбільш надійних учасників фондового ринку.

Для реалізації перевищених вище напрямів банківським установам разом із регулятором ринку НБУ оцінити реальні якості активів, що знаходяться на балансі банків. Для цього необхідно провести або самостійне або залучити аудиторські, фінансові компанії, діагностичне обстеження ефективності здійснення активних операцій, рівень їхньої прибутковості та окупності, надійності та перспективності розвитку. Оцінка якості активів важливий показник і напрям капіталізації банків, який використовується і для розвитку банківських послуг, для злиття, поєднання банківських установ. Діагностичне обстеження дає можливість визначити шляхи відновлення платоспроможності збільшення рівня ринкової вартості, оптимізувати страхові резерви, які пов'язані з активними операціями.

Особлива увага стосується кредитних операцій та рівня відповідальності кредиторів за отримані грошові кошти, тому аналіз кредитних операцій у загальній діагностиці активних операцій є першочерговим завданням.

Другий напрям ґрунтується на розробці виваженої депозитної політики банківських установ на ринку. На нашу думку, залучений ресурсний потенціал є найбільш важливим елементом забезпечення всього ресурсного потенціалу

банку, його прибутковості, оскільки забезпечує залучення найбільшої частки грошових коштів, які необхідні для ефективної діяльності банківських установ.

Вітчизняні банки повинні постійно здійснювати пошук удосконалення інструментів та методів управління депозитними продуктами, які пропонують клієнтам (фізичним і юридичним особам) у звітному році.

При цьому банківським установам для забезпечення розвитку депозитної політики та оптимізації ресурсного потенціалу необхідно:

- розробляти маркетингову політику спрямовану на надання повної розширеної інформації про депозитні продукти які пропонує банк різним видам клієнтів;

- встановлення конкурентних відсоткових ставок на банківські депозитні продукти;

- встановлення диференційованих норм щодо банківського капіталу, зокрема строкових депозитів;

- визначення та ранжування відсоткових ставок залежно від термінів кредитування;

- надання гарантій вкладникам, зокрема, підвищення ставок за вкладами у Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, створення особистого резервного фонду, укладання надійних контрактів, які гарантують безпеку грошових вкладень;

- розробка програми фінансової грамотності для фізичних осіб про переваги депозитного зберігання грошових коштів;

- надання широкого асортименту банківських депозитних продуктів як для фізичних так і юридичних осіб;

- зменшення суми поповнення банківського депозитного рахунку, що забезпечить збільшення суми коштів (оскільки поповнення меншої суми, наприклад 50 грн. є більш легкою, чим 500 грн.);

- заохочення банків на довгострокові (безстрокові вкладення);

- кореляція відсоткових ставок залежно від вкладника.

Як відомо залучений ресурсний потенціал банків забезпечує обсяги

наданих кредитів, які забезпечують прибутковість, тому управління та розвиток депозитними операціями, формування диверсифікованих депозитних послуг, розроблення системи гарантування вкладів фізичних і юридичних осіб є важливим завданням для банків.

Також, варто зробити систему лояльності щодо залучення, особливо це стосується мінімального вкладу, не кожна особа може відкрити депозитний рахунок на велику початкову суму.

Також, важливим є чи може особа капіталізувати отримані відсотки по закінченні терміну, чи може їх забрати, а суму депозиту залишити для подальшого накопичення.

Третім напрямом удосконалення системи управління ресурсним потенціалом є використання мерчандайзингу.

Мерчандайзинг – це метод використання та розроблення клієнтської зони, для надання інформації та рекламування певного (тілко визначеного банком) банківського продукту, банківської послуги. Для цього банки використовують банківські острівки з працівником-консультантом, або рекламними банерами чи брошурками. Здебільшого мерчандайзинг використовується для просування депозитних та кредитних послуг, які є основними при формуванні та управління ресурсним потенціалом.

Надання мерчандайзингу для депозитних послуг дасть можливість:

- надати рекламу депозитних продуктів які банк хоче реалізувати у більшій кількості;
- удосконалення асортименту видів депозитних рахунків, враховуючи їхній попит та пропозицію;
- можливість контролювати якість, мобільність, зручність, швидкість надання депозитних послуг клієнтам;
- можливість надання додаткових (супроводжувальних функцій) клієнтам, які відкрили депозитний рахунок;
- підвищити культуру та якість обслуговування (як в живу так і через онлайн центри);

- забезпечувати асортимент банківських послуг залежно від потреб клієнтів та економічної ситуації в країні;
- аналіз банків-конкуrentів серед депозитних продуктів;
- планування мобільності та зручності надання послуг, поповнення та знаття відсотків і вкладів по них.

Основним та важливим завданням банків при формуванні ресурсів та ресурсного потенціалу є забезпечення стабільною та універсальною ресурсною базою, вибір найбільш прибуткових ресурсів, при цьому щоб банківська установа понесла мінімальні витрати (збитки) і принесла максимальний прибуток.

При цьому банки ставлять перед собою наступні стратегічні завдання, а саме:

- 1) формування збалансованого за сумами і термінами погашення потоку грошових коштів, які будуть надходити на банківські рахунки (депозитні рахунки) та забезпечувати ліквідність;
- 2) максимізація ефективного, раціонального та виваженого використання фінансових ресурсів для досягнення конкурентоспроможності, ліквідності, прибутковості та надійності здійснення банківських операцій;
- 3) реалізація програми перенаправлення залучених коштів на активні операції та встановлення обсягів їх використання;
- 4) оцінка кількісного та якісного співвідношення банківських ресурсів у загальній структурі ресурсного потенціалу;
- 5) структурний аналіз активів;
- 6) оцінка результативності управління ресурсним потенціалом на основі динаміки зміни показників та окремих коефіцієнтів;
- 7) зменшення рівня ризиків.

Не менш важливим є збалансована система контролю та коригування ресурсного потенціалу банку, яка включає в себе: суб'єкт управління (банківська установа), об'єкт управління (ресурсний потенціал, власний та залучений ресурсний потенціал), інструменти за допомогою яких відбувається

контроль та коригування, оцінка впливу зовнішнього середовища.

Для подальшої оцінки банку варто встановити початкові дані (це може бути початок року) та кінцевий термін для порівняння зміни величини ресурсів, які знаходяться у розпорядженні та які надходять з різних джерел. При цьому банку доцільно дотримуватися розробленої стратегії, що дасть можливість систематизувати отримати дані та використовувати протягом довгого періоду (довгострокової стратегії).

В загальному банкам варто використання стратегічне та поточне управління ресурсним потенціалом який в основному включає: максимізацію прибутку та зростання ринкової вартості банку, оптимізацію використання внутрішніх фінансових ресурсів, встановлення динамічного балансу (особливо в розділі депозитних, кредитних та інвестиційних операцій), визначення конкурентних позицій банку на ринку банківських послуг, оцінка вартості залученого ресурсного потенціалу.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

1. Банківська система України відіграє пріоритетну роль щодо формування відносин між економічними суб'єктами фінансового ринку, оскільки саме банківські установи є структурними елементами економіки, які задіяні в організації руху грошових потоків. Вони формують кредитну систему країни, концентруючи найбільшу частину її ресурсів. Тому, банківську систему розглядають як галузь діяльності, яка має своє особливе призначення, свої специфічні риси і функції та виникає не внаслідок механічного поєднання окремих банків у певну сукупність, а формується на виробленій концепції, у межах якої відводиться конкретне місце кожному виду банків і кожному окремому банку.

2. На сьогоднішній день банківська система України знаходиться у складному становищі. Запропонована Національним банком України Програма реформ щодо оздоровлення банківської системи, призвела до зменшення кількості банківських установ та до змін у функціонуванні найбільш важливих системних банків. Проте, за 2020-2021 рік в банківському секторі України можна виділити такі тенденції: повернення до прибуткової діяльності банківських установ; збільшення облікової ставки Національним банком України, що призвело до збільшення привабливості вкладень у державні цінні папери та депозитні сертифікати НБУ; незначні темпи кредитування суб'єктів господарювання; зростання споживчого кредитування.

3. В сучасній економіці однією з найбільш актуальних проблем є забезпечення фінансової стабільності банківської системи загалом та окремих банківських установ. Оцінювання фінансової стабільності банківської системи включає моніторинг макроекономічних, ринкових, правових, політичних, соціальних та інших факторів, які впливають на економічну стратегію

учасників фінансового ринку.

4. Попри продовження енергетичного терору та масові ракетні удари по цивільній критичній інфраструктурі України, банківська система зберігає стабільність. Національний банк підтримує постійний зв'язок з банками та вживає належних заходів для нормального функціонування банківських установ. Інформаційні системи Національного банку продовжують працювати. Система електронних платежів (СЕП) Національного банку працює, банки України підключені до СЕП та можуть здійснювати платежі клієнтів. Платіжні картки обслуговуються, безготівкові розрахунки функціонують у штатному режимі. Забезпечується доступ громадян до їхніх коштів, зокрема через працюючі банкомати та каси банківських відділень.

Для забезпечення стабільного функціонування банківської системи в умовах фінансової нестабільності до основних заходів з підтримання стійкості банківських установ та їх достатньої ліквідності, виконання зобов'язань перед вкладниками і кредиторами слід підвищити рівень захисту вкладів клієнтів банківських установ, здійснювати контроль за цільовим використанням кредитів рефінансування; продовжити рекапіталізацію банків.

Таким чином, створення ефективної системи антикризового регулювання банківської системи залишається важливим стратегічним завданням для України. Тому реалізація розглянутих заходів щодо удосконалення антикризового регулювання надасть можливість забезпечити стійкий розвиток банківської системи України, що своєю чергою стане міцним підґрунтям для виходу з кризового стану та подальшого збалансованого розвитку національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07 грудня 2000 року № 2121 – III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
2. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 №679-XIV зі змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
3. Про надання Національним банком України стабілізаційних кредитів банкам України: Положення затверджено постановою Правління Національного банку України від 13 липня 2010 року № 327. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0540-10>
4. Про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи: Постанова затверджена Правлінням Національного банку України від 17 травня 2015 №615. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0615500-15>
5. Алексеєнко М.Д. Капітал банку: питання теорії і практики: монографія. Київ: КНЕУ. 2020. 276 с.
6. Барановський О.І. Природа економічної безпеки комерційного банку. *Вісник Національного банку України*. 2020. № 7. С. 12 – 19.
7. Белова І. Визначення фінансової стабільності України. *Вісник Національного банку України*. 2021. №. 7. С. 25 – 31.
8. Варцаба В.І. Сучасне банківництво: теорія і практика: Навч. посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла». 2018. 364 с.
9. Вовканич А.І. Особливості формування ресурсів комерційних банків. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. 2019. №2(8). С. 157 – 164.
10. Головкова Л., Крисанова Н., Добрик Л. Підвищення ефективності діяльності банку шляхом управління витратами. *REVIEW OF TRANSPORT*

ECONOMICS AND MANAGEMENT. 2021. №5. С.134–142. [URL: https://doi.org/10.15802/rtem2021/241874](https://doi.org/10.15802/rtem2021/241874)

11. Гребенюк Н.В. Формування технологій стратегічного управління банком, ураховуючи його функціональні особливості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 7. Ч. 1. С. 92 – 95.

12. Дзюблюк О., Владимир О. Іноземний капітал у банківській системі України: вплив на розвиток валютного ринку та діяльність банків. *Вісник НБУ*. 2019. № 5. С. 26 – 33. URL: <https://core.ac.uk/reader/201772610>

13. Карчева Г.Т. Фінансовий стан банків України в умовах загрози світової фінансово-економічної кризи. *Ефективна економіка*. 2020. № 3. С. 23 – 28.

14. Коваль С.Л. Формування фінансових ресурсів комерційних банків. *Фінанси України*. 2021. №7. С. 110 – 115.

15. Коваленко В.В. Імперативи забезпечення фінансової стабільності банківської системи. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 22. С. 196 – 202.

16. Коваленко В.В. Моніторинг фінансової стабільності банківської системи України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип 2(19). С. 322 – 330.

17. Коваленко В.В., Гаркуша О. Теоретичні та методичні підходи до оцінювання фінансової стабільності банківської системи. *Вісник Національного банку України*. 2022. № 9. С. 35 – 45.

18. Кузнєцова А.Я., Погореленко Н.П. Концептуальні положення забезпечення стабільності банківської системи. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. № 3(26). С. 4 – 16.

19. Лазня А.В. Теоретико-методологічні підходи до визначення сутності і складових організаційно-економічного механізму забезпечення фінансової стабільності банківської системи. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2019. № 1. С. 194 – 199.

20. Лесик В. О. Визначення доміант забезпечення фінансової стабільності банківської системи. *Міжнародний науковий журнал*

«Інтернаука». 2017. № 7. С. 11 – 25.

21. Лесик В. О. Теоретичні положення формування системи забезпечення фінансової стабільності банківської системи. *Економіка і фінанси*. 2019. № 9. С. 131 – 141.

22. Лобанова А.Л. Ресурсна політика комерційних банків України. *Фінанси України*. 2020. №1. С. 88 – 95.

23. Максимова А.В. Оцінка фінансової стійкості банку: методичні підходи до аналізу та проблеми їх застосування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2021. № 8. Ч. 3. С. 205 – 208.

24. Маслоva А.Ю., Мусієнко О.М., Федорченко П.В. Фінансова стабільність банку та напрями її забезпечення в сучасних умовах. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2022. Вип. 2. С.68 – 78.

25. Масюк Ю.В., Самойленко І.О. Управління структурою капіталу банку. *Молодий вчений*. 2022. № 4 (44). С. 715 – 718.

26. Міщенко В., Незнамова В. Базель III: нові підходи до регулювання банківського сектору. *Вісник Національного банку України*. 2020. № 1. С.4 – 9.

27. Науменкова С. Базель I, II, III: розвиток підходів для зміцнення регуляторної основи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2021. Вип. 12. С.39 – 47.

28. Ногіна С.Н. Управління активними операціями комерційного банку. *Вісник Київського інституту бізнесу та технологій*. 2021. №2. С. 73 – 76.

29. Погореленко Н.П., Лютий М.М. Діагностика умов функціонування банківської системи України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2019. Вип. 33. С. 198 – 204.

30. Погореленко Н.П. Методичні підходи до оцінки фінансової стабільності банку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Вип. 26, Ч. 2. С. 97 – 102.

31. Примостка Л.А. Державний капітал в банківській системі України. *Фінанси, облік і аудит*. 2021. Вип. 2. С. 107 – 119.

32. Сидорчук Н.М., Сидорчук Н.М. Банк в умовах пандемії коронавірусу.

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика: збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених / ред. кол.: Н. А. Хрущ, Р. С. Квасницька, І. В. Форкун та ін. Хмельницький: ХНУ. 2020. 104 с. – С. 51 – 52.

33. Фомін І. Рейтингова оцінка комерційного банку в системі діагностики його конкурентоспроможності. *Вісник НБУ*. 2019. № 4. С.11 – 13.

34. Фостяк В.В. Шляхи підвищення капіталізації банків України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць*. 2019. Випуск 1 (12). С. 38 – 45.

35. Харченко Т.О. Особливості формування стратегії розвитку організації на основі життєвого циклу. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 6(62). Ч. 2. С. 32 – 37.

36. Харченко Т.О., Ковтун А.О. Особливості стратегічного управління в банківській системі. *Ефективна економіка*. 2022. №1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6852>

37. Хуторна М. Е. Принципи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ. *Фінансовий простір*. 2021 № 3 (27). С. 55 – 59.

38. Чепелюк Г.М. Стратегічний аналіз та планування розвитку банку в умовах взаємодії з чинниками зовнішнього середовища. *Ефективна економіка*. 2019. №5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2019/56.pdf.

39. Шевцова М.Ю. Оптимізація формування ресурсної бази банку. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка»*. 2022. № 5. С. 161 – 170

40. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://www.bank.gov.ua>